

Næringsutvikling og attraktivitet

Kvivsregionen

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 54/2010

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling og attraktivitet i Kvivsregionen
TF-notat nr:	54/2010
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	30. desember 2010
Gradering:	Åpen
Antall sider:	53
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-417-6
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	Attraktivitet langs tre dimensjoner
Prosjektnr.:	20100820
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	Nordea Bank ASA

Resymé:

Dette notatet er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet Kvivsregionen. Først beskrives utviklingstrekk i Kvivsregionen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utvikling i næringslivet gjennom NæringsNM, som måler nyetablering, vekst og lønnsomhet i næringslivet. I den siste delen av notatet presenterer vi to modeller for å analysere attraktivitet. Attraktivitetsbarometeret, som vi tidligere har utviklet, er en metode for å måle attraktivitet som bosted. Derneft presenterer vi en nyutviklet analysemodell som vi har kalt Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell hvor regioners utvikling forklares av tre typer attraktivitet. Det er attraktivitet som bosted, attraktivitet som besøkssted og attraktivitet for bedrifter i basisnæringer.

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er dels en videreføring av tidligere næringsanalyser, og dels en helt ny analysemetode kalt Attraktivitetspyramiden.

Utviklingen i Kvivsregionen blir i denne rapporten beskrevet i fire kapitler. I de tre første kapitlene vil en kjenne igjen tema og indikatorer fra tidligere næringsanalyser. Først ser vi på utviklingen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utviklingen i næringslivet gjennom NæringsNM. Attraktivitetsbarometeret i kapittel 3 beskriver steders attraktivitet for bosetting.

I det siste kapitlet i rapporten presenterer vi for første gang en ny analysemetode for å forklare vekst og nedgang i regioner: Attraktivitetspyramiden.

Attraktivitetspyramiden handler om at steders utvikling er et resultat av stedenes attraktivitet på tre områder: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted. Kvivsregionen har blitt analysert med hensyn til sin attraktivitet på disse tre områdene.

Kvivsregionen er definert som tretten kommuner i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane. Disse tretten kommunene vil bli sterkere knyttet sammen gjennom den nye Kvivsvegen som er under bygging.

Oppdragsgiver for denne analysen er Nordea Bank ASA.

Metodeutviklingen til Attraktivitetspyramiden er delvis finansiert av Oslofjordfondet, som har som formål å styrke forskning for regional innovasjon og utvikling.

Bø, 29. 12 2010

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

1. Befolkning og arbeidsplasser.....	9
2. NæringsNM	17
3. Attraktivitetsbarometeret.....	30
3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?	32
4. Attraktivitetspyramiden	35
4.1 Besøksnæringer.....	37
4.2 Basisnæringer	39
4.3 Bosted.....	41
4.4 Profil	42
4.5 Attraktivitet og utvikling	44
4.6 Samlet attraktivitet	49

Sammendrag

Denne rapporten er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Kvivsregionen. Første del tar for seg de generelle utviklingstrekkene med hensyn til befolkning, arbeidsplasser og næringsliv. Deretter har vi analysert regionens attraktivitet for bosted, bedrifter og besøk.

Kvivsregionen har hatt en god befolkningsvekst de siste tre årene, etter noen år med stagnasjon i folketallet. Hovedårsaken til dette er at innvandringen fra utlandet har økt. Kvivsregionen har fremdeles en ganske sterk netto utflytting til andre deler av landet som tapper regionen.

Kvivsregionen har hatt vekst i arbeidsplasser de siste ti årene, men veksten har vært litt svakere enn veksten på landsbasis. Regionen har en næringsstruktur med forholdsvis mye industri og primærnæringer. Dette er næringer som har fallende sysselsetting i Norge, og Kvivsregionen har også fått reduksjon i antall arbeidsplasser i disse næringene.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Kvivsregionen omfatter flere av de beste næringslivskommunene i Norge. Ulstein, Herøy og Stryn er kommuner hvor næringslivet gjør det svært bra, til tross for at de er forholdsvis små kommuner langt fra de store byene. De fleste kommunene i regionen har gode resultater i NæringsNM.

Attraktivitetsbarometeret, som måler regionens tiltrekningskraft på innflyttere etter at det er korrigert for virkningen av arbeidsplassveksten, viser at Kvivsregionen ikke er spesielt attraktivt som bosted. Derfor har regionen netto utflytting til andre regioner i Norge, selv om næringsutviklingen er god.

I siste del av denne rapporten ser vi på attraktivitet langs de tre dimensjonene besøk, bedrifter og bosetting.

Kvivsregionen består av mange kommuner som har sin klare styrke som produksjonssteder. Mange av kommunene har mye konkurranseutsatt næringsliv, og bosettingen er basert på basisnæringer. Regionen trekker i liten grad til seg besøkende, med unntak av Stryn. Dermed er andelen av sysselsettingen i besøksnæringer som handel, servering og aktiviteter lav. Regionen har samlet sett en stor handelslekkasje.

Utviklingen de siste ti årene har vært ganske negativ. Regionen har samlet sett tapt mange arbeidsplasser i basisnæringene, spesielt i primærnæringene. Samtidig har utviklingen i besøksnæringene også vært negativ. Dermed sliter regionen med attraktiviteten langs alle de tre dimensjonene: Bedrift, besøk og bosetting.

Innad i Kvivsregionen er det imidlertid svært store kontraster. Ulstein er den kommunen i landet med sterkest vekst i basisnæringene, og har samtidig hatt vekst i besøksnæringene også. Dette gjør at Ulstein samlet sett er en av de mest attraktive kommunene i landet. En del av de andre kommunene har hatt sterk nedgang i basisnæringene kombinert med lav bostedsattraktivitet.

Kommunene i Kvivsregionen er kjennetegnet av at de er basert på produksjon i konkurranseutsatt virksomhet. Da blir sysselsettingen følsom for konjunktorene, og en må regne med perioder med både vekst og nedgang. Det er forskjellige typer industri i kommunene, med ulike konjunkturforløp. I en slik situasjon er det spesielt viktig med gode kommunikasjoner mellom kommunene. Dersom befolkningen kan bindes tettere sammen, vil mobiliteten øke og det vil bli mer pendling mellom kommunene. Dette vil på samme tid lette rekrutteringen til de som har vekst, og reduserte utflytting hos de som har nedgang. Økt arbeidsmarkedsintegrasjon vil samtidig øke valgmulighetene for arbeid i alle kommunene. Det vil øke attraktiviteten som bosted, særlig i toinntektsfamilier.

Innledning

Denne rapporten er bygd opp i fire hovedkapitler som har som hensikt å beskrive næringsutvikling og attraktivitet i Kvivsregionen.

Figur 1: Rapportens innhold.

I det første kapitlet presenteres statistikk over hovedtrekkene i befolkningsutviklingen og utviklingen av arbeidsplassene. Dette er de aller viktigste størrelsene for beskrivelse av regional utvikling.

I kapitlet om NæringsNM analyseres næringslivets utvikling på bakgrunn av nyetableringer, lønnsomhet og vekst. Dette er tre faktorer som til sammen gir en pekepinn på hvor godt næringslivet i regionene gjør det sammenliknet med næringslivet i andre regioner. Regioner som gjør det godt i NæringsNM har en tendens til også å ha høyere vekst i antall arbeidsplasser, men det finnes unntak.

Attraktivitetsbarometeret, som blir beskrevet i kapittel 3, har til hensikt å måle attraktiviteten som bosted i kommuner og regioner. Metoden er basert på nettoflyttingen. Noen steder trekker til seg mer innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, og slike steder vil få vekst på grunn av høy bostedsattraktivitet.

I det siste kapitlet presenterer vi en ny modell kalt Attraktivitetspyramiden. I denne modellen defineres tre typer attraktivitet: Attraktivitet som bosted, attraktivitet for besøkende og attraktivitet for bedrifter. Attraktivitetspyramiden er en modell for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. Attraktivitetspyramiden vil dermed gi analyser og forklaringer på den utviklingen som blir presentert i det første kapitlet om befolkning og arbeidsplasser. Attraktivitetspyramiden er også et verktøy for å utvikle strategier for steders utvikling.

Kvivsregionen

Kvivsregionen er definert som tretten kommuner i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane, som vil bli sterkere knyttet sammen gjennom den nye Kvivsvegen som er under bygging.

Kvivsvegen¹ er en ny ferjefri forbindelse mellom Festøya på Sunnmøre og Lote i Nordfjord. Figur 2 viser hvor den nye strekningen skal bygges. Byggestart var i januar 2009, og veien er planlagt åpnet høsten 2012. Kvivsvegen vil bli en del av E39 og bli en del av Kyststamvegen fra Kristiansand til Trondheim, via Bergen og Ålesund.

Figur 2: Kvivsvegen.

Kart: Statens vegvesen

Kvivsvegen vil føre til at Søre Sunnmøre og Nordfjord vil bli sterkere knyttet sammen, og vil åpne for en ny øst/vest forbindelse mellom Søre Sunnmøre og Østlandet over Strynefjellet.

¹ Informasjonen om dette prosjektet er hentet fra Statens vegvesens nettsider www.vegvesen.no/Vegprosjekter/e39kvivsvegen

Statens vegvesen har beregnet at reisetiden mellom Volda og Grodås vil bli redusert til omtrent 30 minutt, noe som er en reduksjon på 60 minutter fra dagens reisetid. Dette vil åpne for blant annet økt pendling, som i dag er vanskelig på grunn av store reiseavtander.

Det er spesielt bo- og arbeidsmarkedsregionene i Ørsta/Volda og Stryn/Hornindal/Stranda/Eid som vil bli knyttet sterkere sammen. I tillegg vil Eiksundsambandet, som er den nye fastlandsforbindelsen for kommunene Herøy, Sande, Ulstein og Hareid, styrke ytterligere forbindelsen i regionen. Statens vegvesen har beregnet at reisetiden mellom Ulsteinvik og Stryn vil bli redusert med omtrent 45 minutter. Reisetiden mellom Ulsteinvik og Østlandet vil da også bli 45 minutter kortere. Videre er reisetiden mellom Volda og Stranda beregnet til å bli redusert med omtrent 55 minutter.

Forbedret samferdsel i regionen har potensial til å styrke arbeids- og bosettingsmuligheter, samt styrke forholdene for konkurranseutsatte næringer.

I dette prosjektet har vi definert Kvivsregionen som tretten kommuner i Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane. Figur 3 viser hvilke kommuner som er med i regionen.

Figur 3: Kommunene i Kvivsregionen.

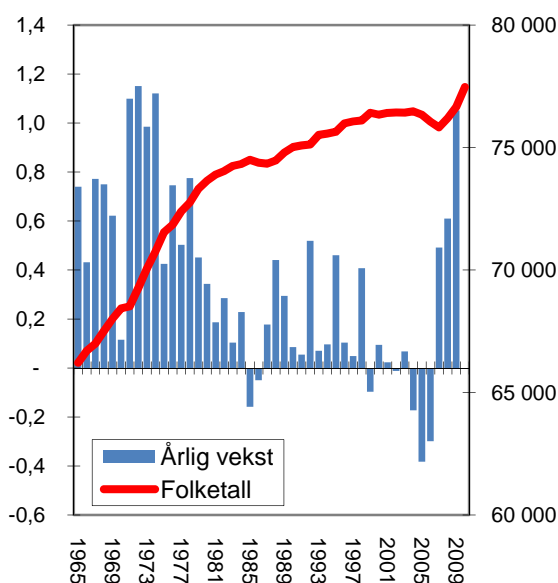
1. Befolkning og arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive hovedtrekk i befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen¹. Befolkningsutviklingen i en region vil være et resultat av den samlede utviklingen i en region. En positiv befolkningsutvikling skaper vekst, men befolkningsveksten kan også være et barometer for at regionen er i en positiv utvikling. Regioner som har god næringsutvikling og som er gode bosteder, vil få en positiv befolkningsutvikling. Vekst i arbeidsplasser har tradisjonelt vært det viktigste virkemidlet for å få til vekst i folketallet. Vekst i arbeidsplasser er også et mål i seg selv for de fleste regioner.

Folketallet

Folketallet i Kvivsregionen har økt siden 1965. Fra 1965 til 2010 har befolkningen økt med 17 prosent, fra 66 211 til 77 467.

Det har vært befolkningsøkning de fleste år. Fra slutten av 70-tallet har befolkningsveksten imidlertid flatet ut. I perioden fra 1965 har det bare vært sju år med nedgang i folketallet. To av disse var på 80-tallet, mens de andre har vært fra 1999 til 2006. De tre siste årene har det vært ganske stor befolkningsvekst.

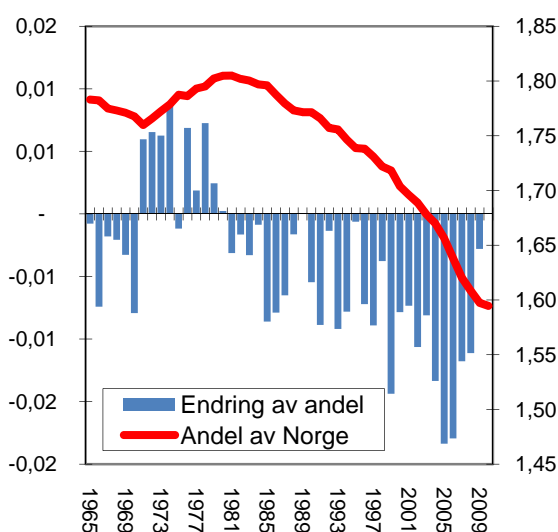
Figur 4: Folketallet (høyre akse) og årlige vekstrater i prosent (venstre akse) for Kvivsregionen.

Andel av Norges befolkning

En annen måte å måle folketallsutviklingen, er å se på et områdes andel av befolkningen på landsbasis, slik som i figur 5.

Befolkningen i Norge har økt i hele perioden, slik at et område med stabil befolkning vil få en stadig mindre andel av befolkningen.

Av figur 3 ser vi at folketallsutviklingen i Kvivsregionen har vært svak i sammenligning med folketallsutviklingen i Norge. Det var en vekstperiode på 70-tallet, men nedgangen etter dette har vært sterk. Kvivsregionen har stadig fått en mindre andel av befolkningen i landet de siste tretti år.

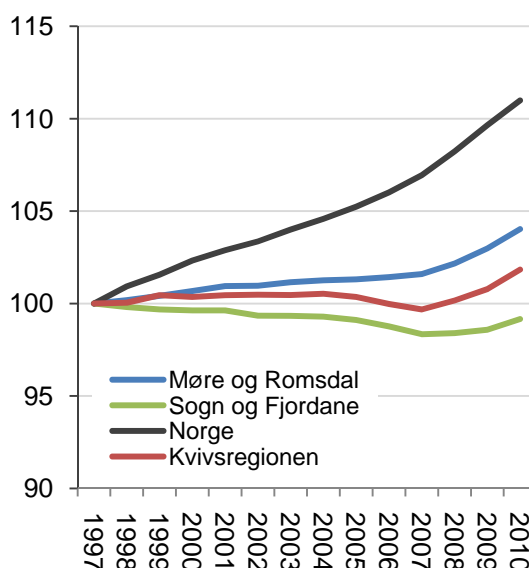

Figur 5: Kvivsregionens andel av befolkningen i Norge i promille (høyre akse), samt årlige endringer i denne andelen (venstre akse).

Befolkningen, sammenliknet med fylkene

Vi kan også sammenlikne befolkningsutviklingen i Kvivsregionen med de to fylkene kommunene ligger i og landet som helhet. I figur 6 ser vi hvordan befolkningsutviklingen i Kvivsregionen har vært etter 1997 sammenliknet med de to fylkene og landsgjennomsnittet.

Både Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane har hatt lavere vekst enn landsgjennomsnittet. Kvivsregionen har hatt en vekst som er litt sterkere enn Sogn og Fjordane, men ikke like sterk som Møre og Romsdal. Kvivsregionen har hatt en vekst på omtrent 2 prosent fra 1997 til 2010.

Figur 6: Utvikling av folketallet i Kvivsregionen, fylkene og Norge, indeksert slik at nivået i 1997=100.

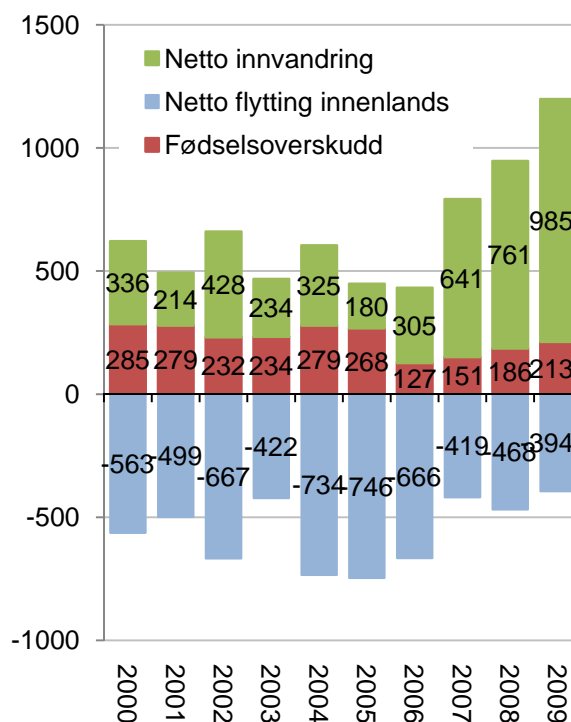
Folketallsutviklingen dekomponert

I figur 7 er befolkningsendringene i Kvivsregionen i årene 2000-2009 brutt ned på fødselsoverskudd, som er antall fødte minus døde, netto innenlands flytting og netto innvandring fra utlandet.

Vi kan se at Kvivsregionen har et solid fødselsoverskudd. Rundt 200 flere har blitt født enn har dødd hvert år. Dette har bidratt positivt til folketallsutviklingen.

Det har også vært netto innvandring i perioden, og nettoinnvandringen har økt sterkt de siste tre årene. I 2000 var det en netto innvandring på 336 personer, mens i 2009 var tallet økt til 985 personer.

Det er nettoutflyttingen som har vært problemet i regionen. Denne har visse år vært stor, og nettoinnvandringen og fødselsoverskuddet har ikke stort nok til å kompensere for utflyttingen i disse årene. Nettoutflyttingen er derimot blitt redusert de siste årene. Fra en netto utflytting på 746 personer i 2005 er nettoutflyttingen blitt redusert til 394 i 2009. Dette er den laveste netto utflyttingen i perioden. En redusert netto utflytting og en økt netto innvandring har ført til at befolkningsveksten har blitt mye sterkere de siste tre årene.

Figur 7: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 2000-2009 i Kvivsregionen. Antall personer.

Variasjon mellom kommunene

Det er en del variasjon i befolkningsutviklingen mellom de tretten kommunene i Kvivsregionen. Ulstein har hatt høyest vekst i folketallet etter 2000, og har økt befolkningen med 14 prosent. Denne veksten er sterkere enn landsgjennomsnittet. Ingen andre kommuner har like stor vekst som Ulstein, men sju andre kommuner har positiv folketallsvekst. Fem kommuner har nedgang i folketallet. Størst nedgang har Sande hatt, de har mistet 18 prosent av folketallet siden 2000. Her har det vært en grenseregulering i perioden, slik at nedgangen egentlig er mindre, mens nedgangen i Vanylven egentlig er større.

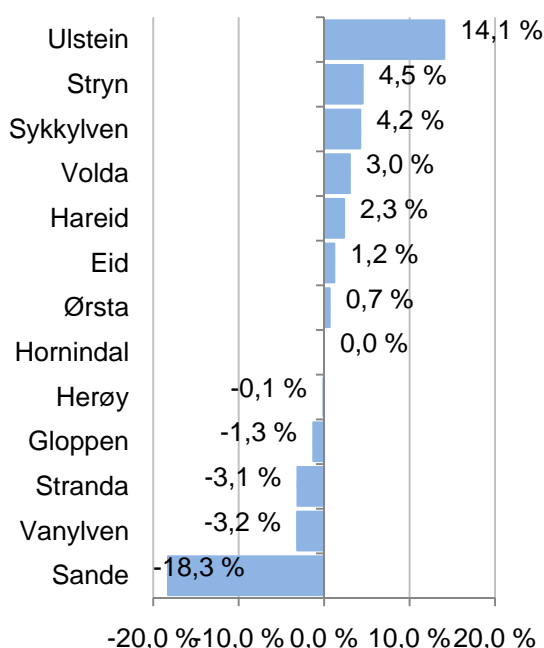
Dekomponert utvikling

I figur 9 ser vi hvordan utviklingen i kommunene har vært, brutt ned for de tre komponentene i folketallsutviklingen.

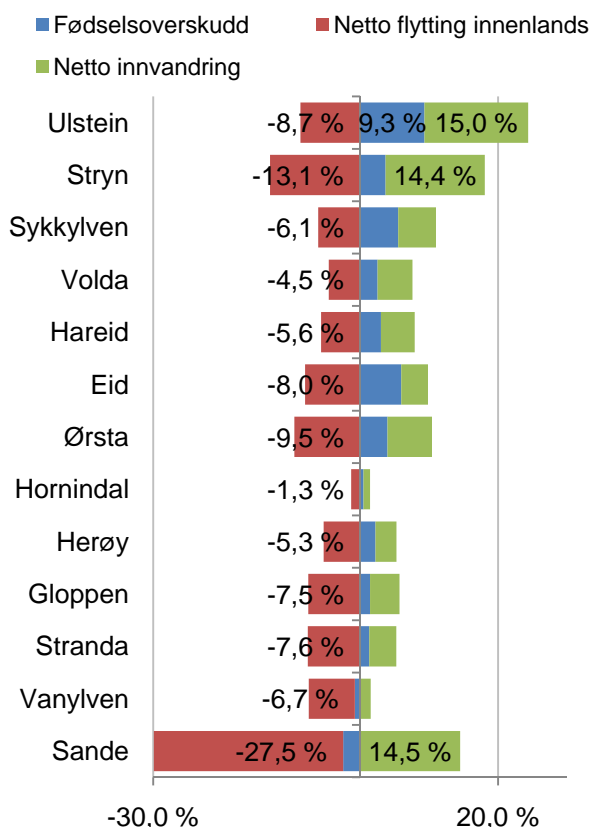
Ingen av de tretten kommunene i Kvivsregionen har hatt netto innflytting de siste ti årene. Høyest utflytting har Sande hatt, der nettoutflyttingen tilsvarte en nedgang i folketallet på 27,5 prosent.

Elleve av kommunene har derimot et fødselsoverskudd. Dette bidrar positivt til folketallsutviklingen, men er i de fleste kommuner ikke stor nok til å kompensere for nettoutflyttingen alene. Ulstein har hatt høyest fødselsoverskudd, som tilsvarte en økning i folketallet på 9,3 prosent fra 2000 til 2009.

Ulstein er også den kommunen som har hatt høyest innvandring relativt til folketallet. Ulstein har hatt en netto innvandring på 15 prosent, mens Sande og Stryn har hatt en innvandring på over 14 prosent. Disse kommunene har samtidig høy utflytting. Innvandrere er mer mobile enn den øvrige befolkningen, og mange flytter videre etter første bosetting. Å ha høy innvandring kan derfor i neste omgang føre til høy utflytting. I Ulstein og Stryn er innvandringen imidlertid høyere enn utflyttingen, og øker folketallet.

Figur 8: Prosentvis endringen i folketallet fra 2000 til 2010 i kommunene i Kvivsregionen.

Figur 9: Prosentvis endring i folketallet i kommunene i Kvivsregionen fra 2000 til 2010, dekomponert i prosent av folketallet.

Arbeidsplasser

Nest etter befolkningsutviklingen, er arbeidsplassutviklingen den viktigste faktoren i regional utvikling. Arbeidsplassvekst er ofte et mål i seg selv, men har også tradisjonelt vært et viktig virkemiddel for å få en god befolkningsutvikling.

Utvikling i antall arbeidsplasser

Antall arbeidsplasser i Kvivsregionen har økt fra 2000 til 2009.

I privat næringsliv har antall arbeidsplasser økt med 1 435 arbeidsplasser fra 2000 til 2009, til tross for perioder med nedgang. Dette tilsvarer en økning på fem prosent.

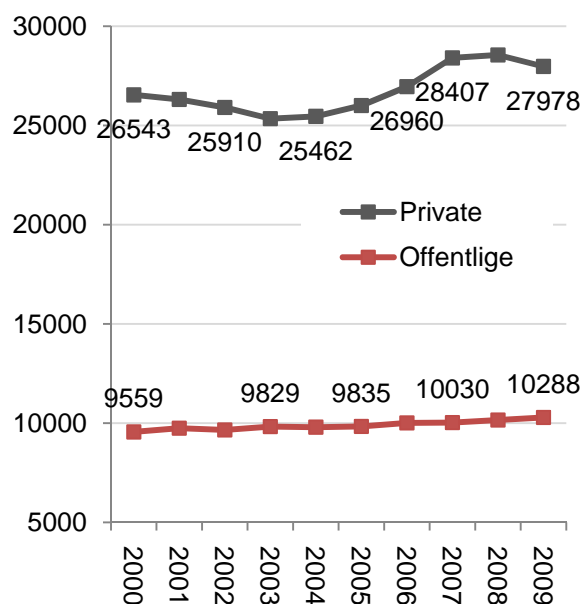
I offentlig sektor har antall arbeidsplasser hatt en jevn økning i perioden. I 2000 var det 9 559 arbeidsplasser i offentlig sektor, mens det var økt til 10 288 i 2009. Dette tilsvarer en økning på åtte prosent.

Utviklingen i sektorene

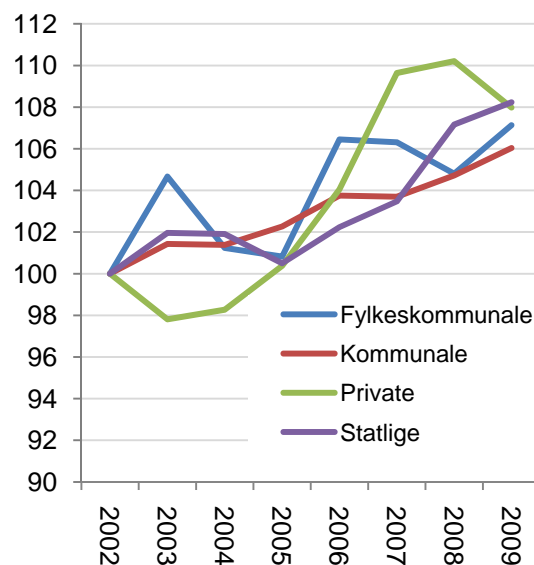
Bryter vi ned utviklingen i offentlig sektor i kommunal, fylkeskommunal og statlig sektor, får vi fram et mønster som vist i figur 11. Dette blir vist sammen med utviklingen i privat sektor.

Det var en sterk vekst i privat sektor fra 2003 til 2008, men en nedgang i 2009. Det har samtidig vært en sterk økning i statlige arbeidsplasser fra 2005 til 2009. Både private og statlige arbeidsplasser har økt med åtte prosent fra 2002 til 2009.

Utviklingen av arbeidsplasser i fylkeskommunal sektor har variert, men dette består av få arbeidsplasser. Totalt har det vært en økning på sju prosent. Kommunale arbeidsplasser har økt hvert år, og ender opp med en økning på seks prosent fra 2002 til 2009.

Figur 10: Antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i perioden 2000-2009 i Kvivsregionen.

Figur 11: Antall arbeidsplasser per sektor i Kvivsregionen, indekset slik at nivået i 2002= 100.

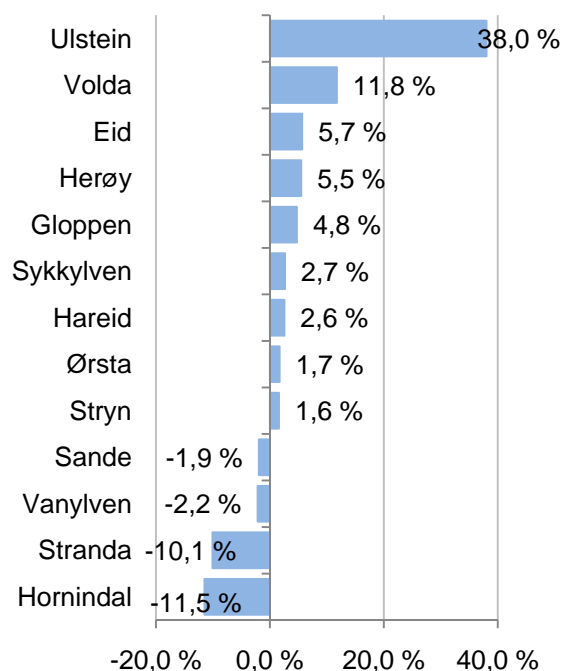
Arbeidsplassvekst i kommunene

Det er stor variasjon i utviklingen i antall arbeidsplasser i kommunene i Kvivsregionen.

I Ulstein har det vært en vekst i antall arbeidsplasser på 38 prosent fra 2000 til 2009. Dette er soleklart den sterkeste veksten i regionen. Volda har hatt nest sterkeste vekst, men har "bare" vokst med 12 prosent.

Ni av de tretten kommunene i Kvivsregionen har hatt vekst, mens fire har hatt nedgang.

Hornindal og Stranda har hatt størst nedgang, og har mistet elleve og ti prosent av arbeidsplassene i perioden. Vanylven og Sande har hatt en nedgang på 2 prosent.

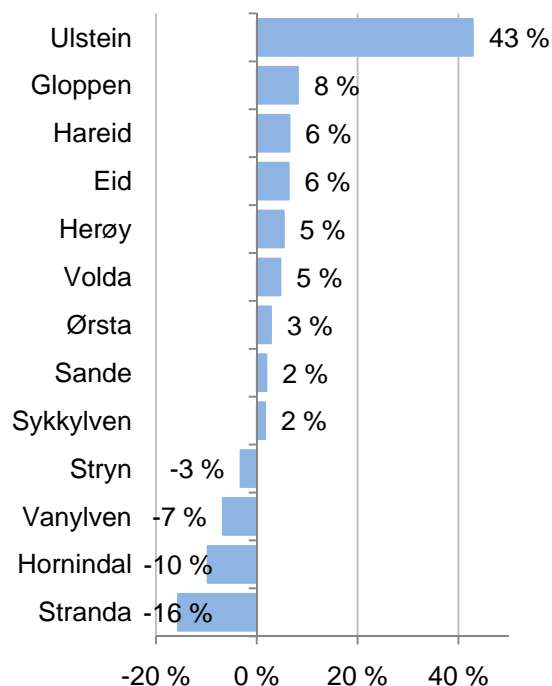
Figur 12: Prosentvis endring i antall arbeidsplasser i kommunene i Kvivsregionen fra 2000 til 2009.

Private arbeidsplasser i kommunene

Hvis vi ser på endringene i de private arbeidsplassene, har Ulstein hatt en veldig sterk vekst i private arbeidsplasser. Det er hele 43 prosent flere arbeidsplasser i privat næringsliv i 2009 sammenliknet med 2000. Gloppen har nest sterkeste vekst, med åtte prosent.

Sande har hatt vekst i private arbeidsplasser, men har allikevel nedgang i arbeidsplasser totalt. Stryn har hatt nedgang i private arbeidsplasser, men oppgang i arbeidsplasser totalt. Her har altså veksten kommet i offentlig sektor.

Stranda har hatt størst nedgang i private arbeidsplasser, og har mistet 16 prosent av arbeidsplassene siden 2000. Hornindal har hatt en nedgang på ti prosent, mens Vanylven har mistet sju prosent av arbeidsplassene.

Figur 13: Prosentvis endring i antall arbeidsplasser i næringslivet i kommunene i Kvivsregionen fra 2000 til 2009.

Utvikling i bransjer

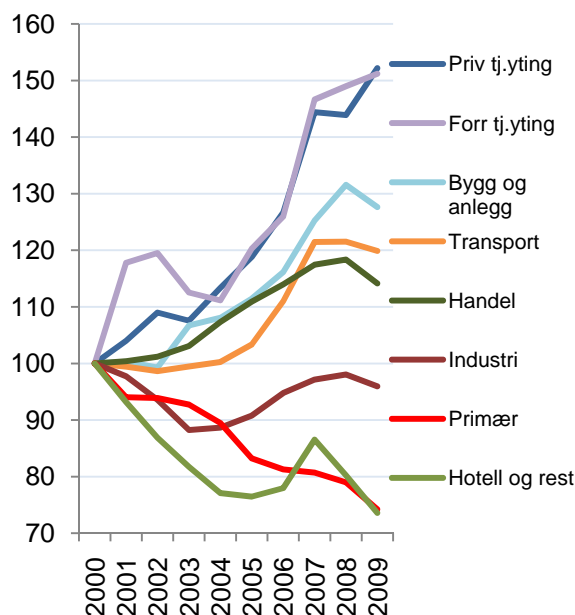
Utviklingen i næringslivet har vært svært forskjellig fra bransje til bransje.

Antall arbeidsplasser i både privat og forretningsmessig tjenesteyting har økt sterkt, med over 50 prosent fra 2000 til 2009.

Bygg og anlegg, transport og handel er andre bransjer som har vokst i perioden.

Industrien hadde nedgang fram til 2003, men hadde etter det en vekst fram til 2008. I 2009 ble det en liten nedgang i industrien igjen.

Hotell og restaurant og primærnæringene har derimot tapt over 25 prosent av arbeidsplassene i perioden.

Figur 14: Utvikling i antall arbeidsplasser i forskjellige bransjer i Kvivsregionen, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Endringer i bransjer absolutte tall

Når vi ser på endringene i antall arbeidsplasser i absolutte tall, får vi et litt annet bilde enn når vi ser på de prosentvise endringene.

Offentlig helse og omsorg har hatt den største veksten i antall arbeidsplasser. Det har blitt 1 175 flere arbeidsplasser siden 2000.

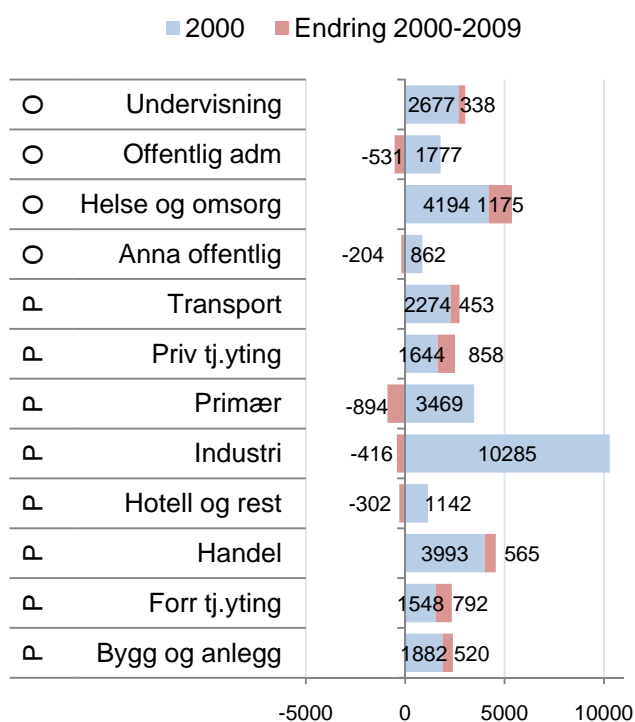
Privat tjenesteyting har vokst med 858 arbeidsplasser. Her er det også en del tjenester knyttet til helse og omsorg, men i privat regi.

Forretningsmessig tjenesteyting, handel og bygg og anlegg er bransjer som har vokst med over 500 arbeidsplasser i Kvivsregionen etter 2000.

Primærnæringene har hatt størst nedgang, med 894 arbeidsplasser. Industrien har mistet 416 arbeidsplasser, mens hotell og restaurant har 302 arbeidsplasser mindre i 2009 enn i 2000.

Til tross for nedgangen, er industrien fortsatt den som sysselsetter flest i regionen i 2009.

Innenfor offentlig sektor har det vært en del omfordeling av stillinger mellom ulike bransjer. I sum har offentlig sektor vokst.

Figur 15: Antall arbeidsplasser i ulike bransjer i Kvivsregionen i 2000, og endringene fra 2000 til 2009. P eller O til venstre angir om det er privat eller offentlig sektor.

Næringsstruktur

Vi kan måle næringsstrukturen gjennom å se på hvordan arbeidsplassene i næringslivet fordeler seg på de ulike bransjene. En slik sammenlikning er gjort i figur 16.

Det er spesielt industri som skiller seg ut for Kvivsregionen. En stor andel av sysselsettingen i Kvivsregionen er innenfor industrien. Det er generelt mer industri på Vestlandet enn i landet som helhet, men industrien i Kvivsregionen er spesielt dominerende selv til Vestlandet å være.

Utenom industri, er det kun for transport og primærnæringer det også er høyere andeler arbeidsplasser i Kvivsregionen enn Vestlandet og landet ellers. For primærnæringer er forskjellen også ganske stor.

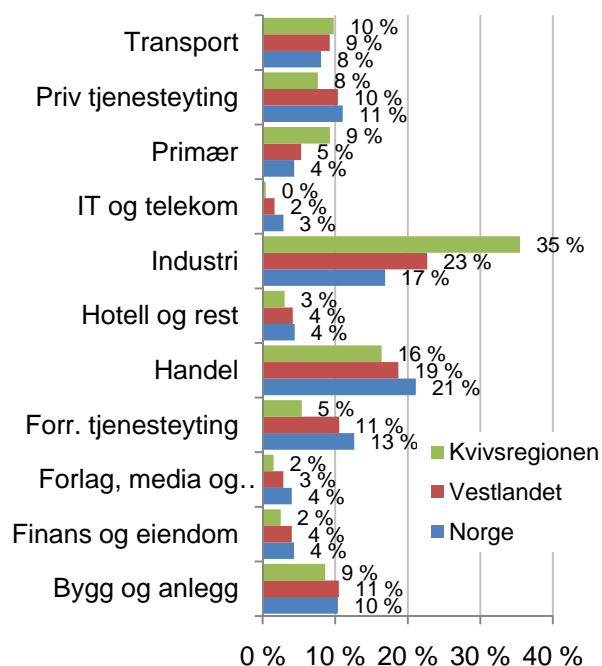
På grunn av at det er såpass mange arbeidsplasser i industrien, er det lavere andel arbeidsplasser i de fleste andre bransjer. Det er spesielt innenfor handel og forretningsmessig tjenesteyting at det er lav andel arbeidsplasser i Kvivsregionen sammenliknet med Vestlandet og landet ellers.

Arbeidsplasser og sysselsatte

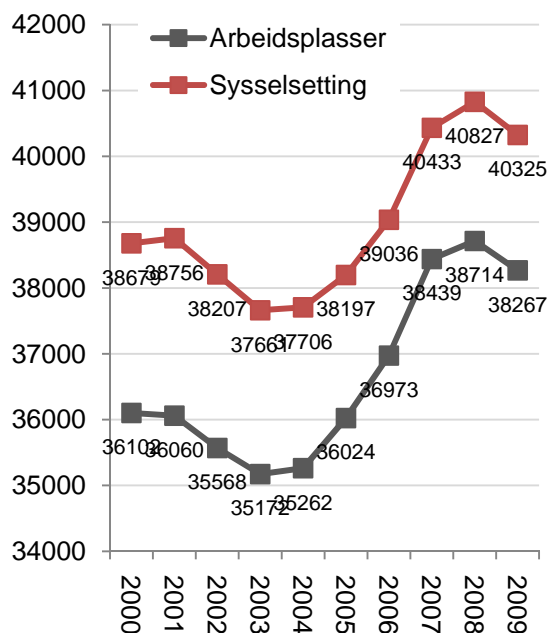
Vi har så langt sett på antall arbeidsplasser i Kvivsregionen. Antall sysselsatte i Kvivsregionen er noe høyere enn antall arbeidsplasser.

I 2009 var det 40 325 sysselsatte i Kvivsregionen. Dette er 2 058 flere enn det er arbeidsplasser. Det betyr at det er en nettoppendling ut av Kvivsregionen på det samme antallet.

Antallet har vært høyere før. I 2001 var det 2 696 flere sysselsatte enn arbeidsplasser. Nettoutpendlingen er altså blitt noe redusert de siste årene. Vi ser ellers at arbeidsplasser og sysselsetting i hovedsak har hatt den samme utviklingen.

Figur 16: Prosentvis andel av arbeidsplassene i næringslivet i Kvivsregionen, Vestlandet og Norge fordelt på ulike bransjer i 2009.

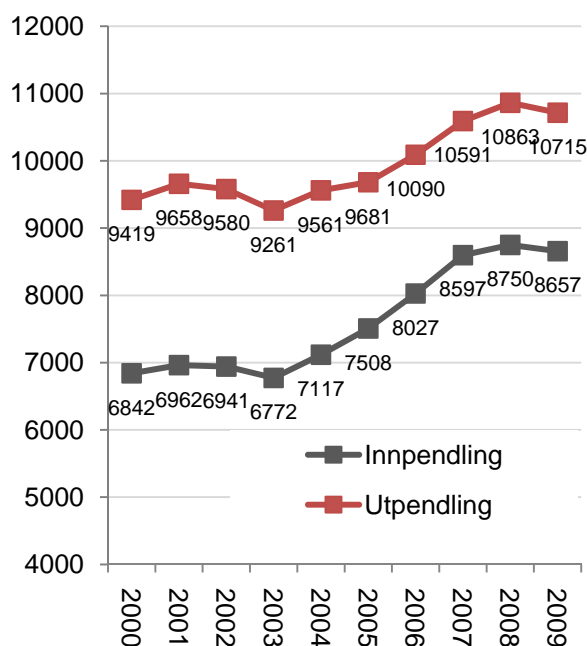
Figur 17: Utviklingen i antall arbeidsplasser og antall sysselsatte i Kvivsregionen i perioden 2000-2009.

Pendling

Antallet som pendlet ut og inn av Kvivsregionen er vist i figur 18.

Antallet som pendlet ut av Kvivsregionen økte fra 9 419 i 2000 til 10 715 i 2009, til tross for en reduksjon fra 2008 til 2009. Ser vi på innpendlingen, har denne økt fra 6 842 til 8 657. Det er en generell tendens at pendlingen øker.

Netto utpendling har blitt noe redusert i løpet av perioden, fra rundt 2500 i begynnelsen av perioden til rundt 2000 de siste årene.

Figur 18: Antall personer som pendler inn og ut av Kvivsregionen i perioden 2000-2009.

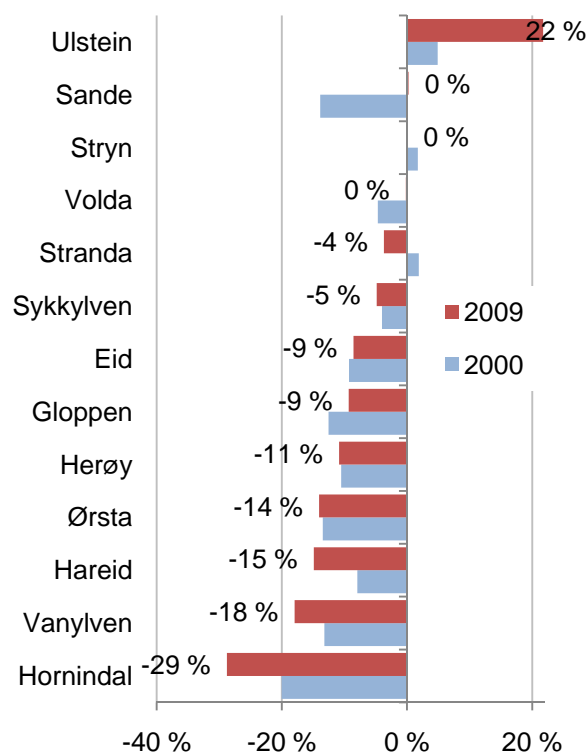
Nettopendling i kommunene

Det er stor forskjell mellom kommunene i Kvivsregionen når det gjelder nettopendlingen. Ulstein har stor netto innpendling. I 2000 var denne på 5 prosent, mens den var økt til 22 prosent i 2009. Sande og Stryn har så vidt litt netto innpendling i 2009. Stryn hadde større netto innpendling i 2000, da 63 flere pendlet inn enn ut. Sande har derimot gått fra å ha en relativt stor netto utpendling på 207 personer, til å ha netto innpendling på 3 personer.

Stranda hadde netto innpendling i 2000, men netto utpendling i 2009.

I den andre enden av figuren har vi Hornindal, som er den kommunen med størst netto utpendling. Her har nettoutpendlingen økt fra 20 prosent i 2000 til 29 prosent i 2009.

Hareid og Vanylven har økt nettoutpendlingen i perioden, mens Volda og Gloppen har redusert nettoutpendlingen.

Figur 19: Nettopendling i kommunene i Kvivsregionen som prosent av sysselsettingen i kommunene i 2000 og 2009.

2. NæringsNM

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i næringslivet. I en regional utviklingskontekst er næringsutviklingen viktig for å få vekst i arbeidsplasser i privat næringsliv, for dermed å kunne trygge og stimulere bosettingen. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen eller kommunen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette er etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indika-

toren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år. *Bransjejustert etableringsfrekvens* er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvensen

Etableringsfrekvensen er antall nyregistrerte foretak i ett år som prosent av antall foretak i begynnelsen av året. De to siste årene har etableringsfrekvensen sunket i Norge, etter som konjunktorene har blitt svakere.

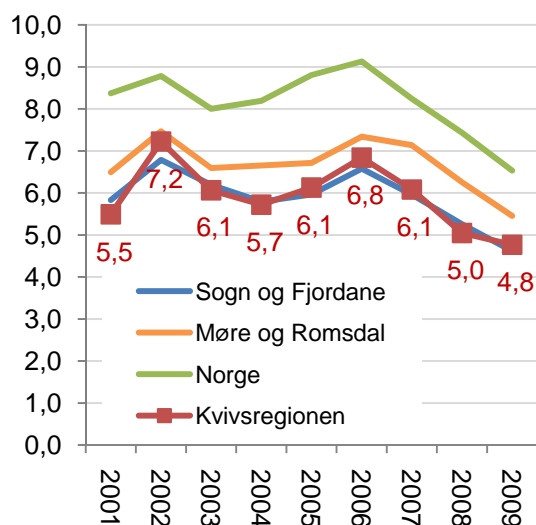
Både Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane har hatt en etableringsfrekvens godt under landsgjennomsnittet alle år. Møre og Romsdal har imidlertid hatt bedre etableringsfrekvens enn Sogn og Fjordane. Etableringsfrekvensen er høyest i byer, og de store byene drar landsgjennomsnittet opp.

Kvivsregionen har hatt en etableringsfrekvens ganske lik etableringsfrekvensen i Sogn og Fjordane, og under etableringsfrekvensen i Møre og Romsdal.

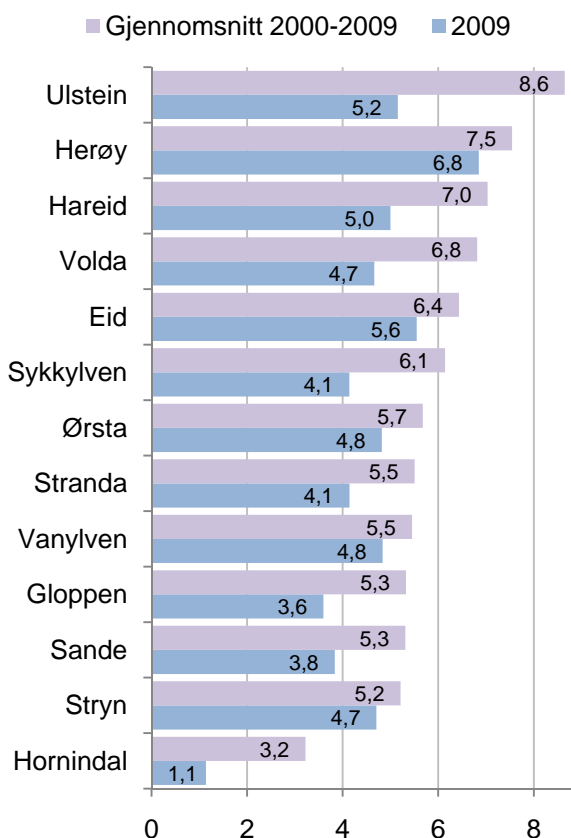
Etableringsfrekvens i kommunene

Mange av kommunene i Kvivsregionen er små, slik at etableringsfrekvensen blir ganske tilfeldig for enkelte år. Derfor kan det være best å se på gjennomsnittet over lengre tid. Ulstein har høyest etableringsfrekvens for perioden 2000-2009, med en etableringsfrekvens på 8,6 prosent. Dette er lik etableringsfrekvens som gjennomsnittet på landsbasis.

Det er Herøy som har høyest etableringsfrekvens i 2009, med 6,8 prosent. Lavest etableringsfrekvens for både 2009 og for perioden 2000-2009 har Hornindal.

Figur 20: Etableringsfrekvens i Kvivsregionen, de to fylkene og Norge i perioden 2001-2009.

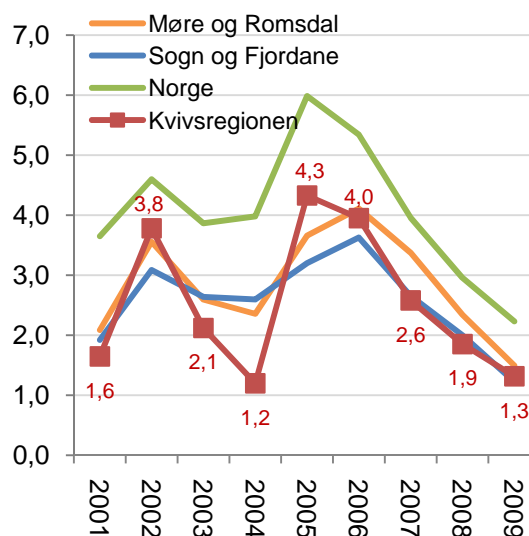

Figur 21: Etableringsfrekvens i kommunene i Kvivsregionen i 2009 og gjennomsnittet for 2000-2009.

Nettovekst

Nettotilveksten viser etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsfrekvensen, og viser hvor mange prosent økning det er i antall foretak i næringslivet.

Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har også hatt en nettovekst lavere enn landsgjennomsnittet. Kvivsregionen har hatt en nettovekst ganske lik gjennomsnittet for de to fylkene, men har variert mer fra år til år. De siste tre årene har veksten vært like lav som i Sogn og Fjordane. Det beste året for Kvivsregionen var i 2005, da var veksten høyere enn i de to fylkene.

Figur 22: Prosentvis vekst i antall foretak i Kvivsregionen, de to fylkene og Norge i perioden 2001-2009.

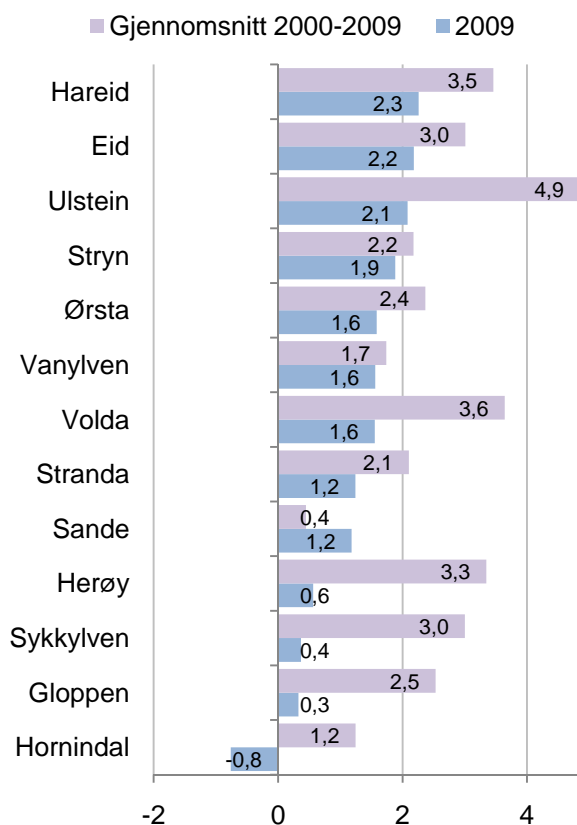
Nettovekst i kommunene

Ulstein er den kommunen som har hatt den største nettoveksten i antall foretak i perioden 2000-2009, med en gjennomsnittlig vekst på 4,9 prosent. Dette er eneste kommune i Kvivsregionen som har høyere vekst enn landsgjennomsnittet, som er på 4,5 prosent. Volda, Hareid og Herøy har hatt en vekst fra 3,3 til 3,6 prosent.

I 2009 var Hareid den som hadde høyest vekst. Veksten var 2,1 prosent. Vi ser av figur 20 at det har vært en nedgang i veksten i både regionen, fylkene og landet. Veksten i Hareid lå over gjennomsnittet for både fylket og landet.

I Hornindal var det nedgang i antall foretak i 2009. Det er likevel Sande som har lavest vekst i antall foretak i perioden 2000-2009.

Det er ikke særlig sterk sammenheng mellom etableringsfrekvens og arbeidsplassvekst. Mange nyetableringer påvirker antall arbeidsplasser positivt, men de fleste nyetableringer er av små foretak, slik at påvirkningen blir liten. Det er utviklingen i de største eksisterende bedriftene som er avgjørende for arbeidsplassveksten.

Figur 23: Prosentvis vekst i antall foretak i kommunene i Kvivsregionen i 2009 og gjennomsnittet for 2000-2009.

Bransjustert etableringsfrekvens

Det er svært stor forskjell på bransjene når det gjelder etableringsfrekvensen. I noen bransjer etableres relativt sett mange flere nye foretak enn i andre. Dette kan være vekstbransjer som for eksempel IT, eller bransjer der det også er mange nedleggelse, som i hotell og restaurant.

Vi kan korrigere for dette gjennom å se på beholdningen av antall foretak i de ulike bransjene, og sammenlikne faktisk etableringsfrekvens med den frekvensen kommunen ville hatt dersom etableringsfrekvensen var lik gjennomsnittet i hver enkelt bransje.

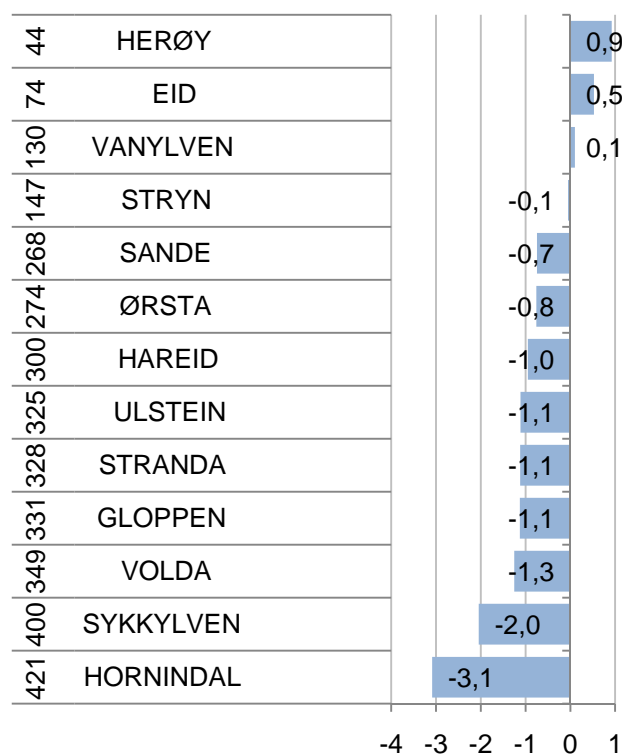
Resultatet av en slik analyse er vist i figur 24. Når Herøy kommer ut med + 0,9 betyr det at etableringsfrekvensen var 0,9 prosent høyere enn bransjestrukturen tilsa. Vi kan se at bare tre av kommunene har høyere etablering enn forventet. Dette betyr at de fleste kommunene har lavere etableringsfrekvens enn det bransjestrukturen tilsier.

Herøy og Eid har rangeringsnummer under 100, som betyr at kommunen er blant de 100 kommunene i landet med best etableringsfrekvens når man tar bransjestrukturen i betraktning. De fleste kommunene i Kvivsregionen har imidlertid lavere bransjustert etableringsfrekvens enn middels av norske kommuner. Hornindal og Sykkylven har aller lavest bransjustert etableringsfrekvens i regionen, og er rangert blant de 30 kommunene i landet med lavest etableringsfrekvens etter bransjustering.

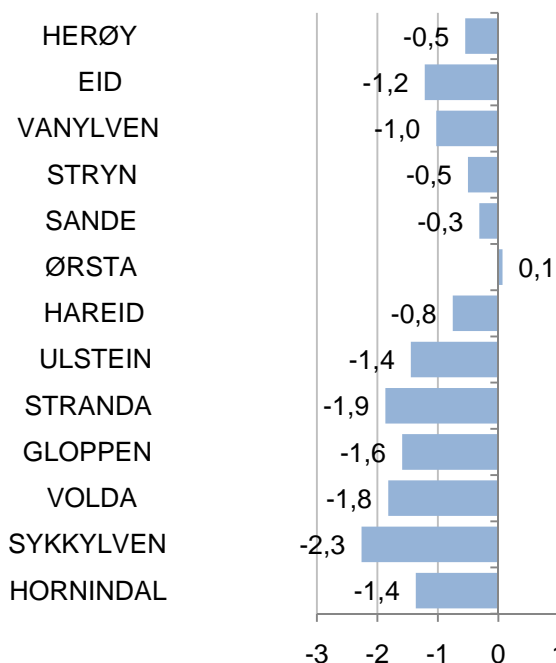
Bransjeeffekten

Bransjeeffekten forteller hvordan bransjestrukturen vil påvirke etableringsfrekvensen i en kommune.

I figur 25 ser vi at nesten alle kommunene i Kvivsregionen har en negativ bransjeeffekt. Det betyr at en del av den lave etableringsfrekvensen i området skyldes bransjestrukturen. Området er preget av mye industri, hvor det er lite nyetableringer. Kun Ørsta har en positiv bransjeeffekt.

Figur 24: Bransjustert etableringsfrekvens i kommunene i Kvivsregionen i 2009. Til venstre vises rangeringsnummer i blant de 430 kommunene i landet.

Figur 25: Bransjeeffekten til kommunene i Kvivsregionen i 2009.

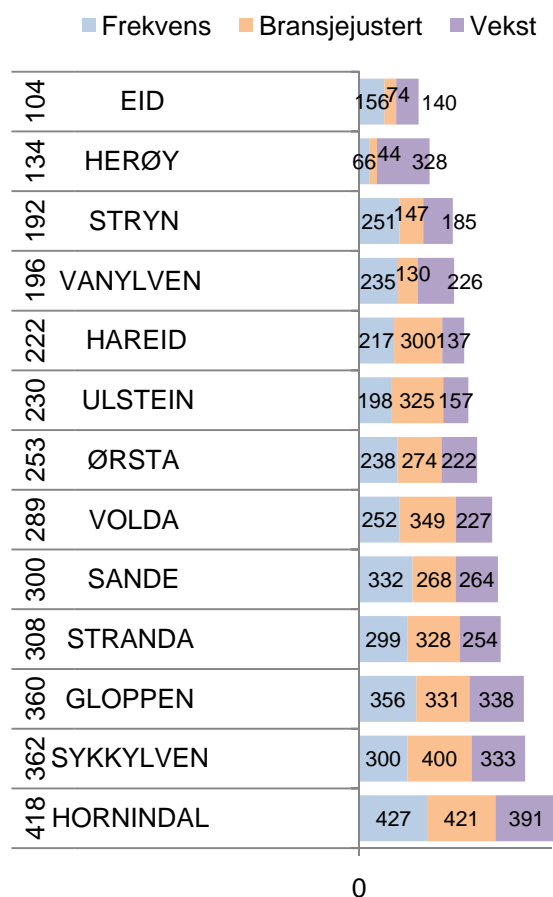
Etableringsindeksen

Til slutt skal vi vise hvordan kommunene i Kvivsregionen kommer ut på etableringsindeksen for 2009, som kombinerer de tre etableringsindikatorerne vi har presentert så langt.

Eid og Herøy gjør det best på etableringsindeksen blant kommunene i Kvivsregionen. Eid kommer samlet sett på en 104. plass blant landets 430 kommuner, mens Herøy kommer på 134. plass. Både Eid og Herøy gjør det best på den bransjejusterte etableringsfrekvensen. Herøy gjør det også bra på etableringsfrekvens.

Stryn og Vanylven kommer også blant de 200 beste kommunene i landet. De andre kommunene i Kvivsregionen gjør imidlertid det under middels. Hareid og Ulstein gjør det ikke mye dårligere enn middels.

Hornindal gjør det dårligst av kommunene i Kvivsregionen på etableringsindeksen, og kommer samlet på 418. plass blant de 430 kommunen i landet. Hornindal gjør det dårlig på alle de tre indikatorerne, og spesielt for etableringsfrekvens og bransjejustert etableringsfrekvens.

Figur 26: Etableringsindeksen for kommunene i Kvivsregionen. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

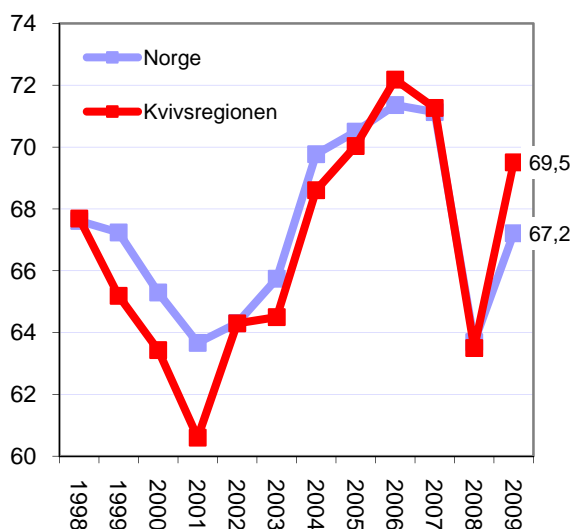
Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

I 2009 økte andelen lønnsomme bedrifter med over fire prosent. Vi skal se senere at andel bedrifter med vekst sank, men likevel greide de fleste bedriftene å tilpasse seg lavkonjunkturen og bedre lønnsomheten.

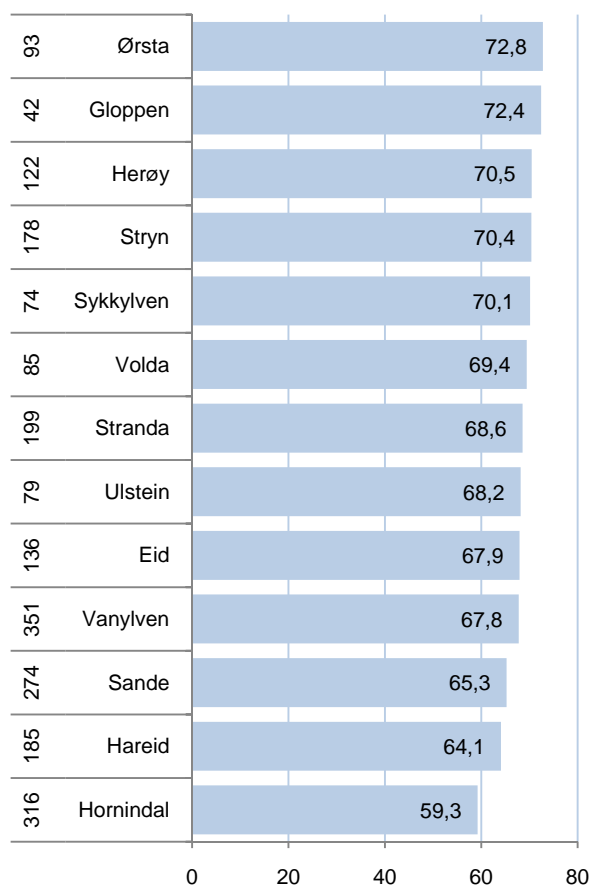
Andel lønnsomme foretak i Kvivsregionen lå under landsgjennomsnittet i mange år mellom 1999 og 2005. Etter det har andel lønnsomme foretak blitt bedre sammenliknet med landsgjennomsnittet. I 2009 hadde 69,5 prosent av foretakene i Kvivsregionen positivt resultat før skatt, mot 67,2 prosent på landsbasis.

Andel lønnsomme foretak i kommunene

Ørsta og Gloppen er kommuner med høy andel lønnsomme foretak i 2009. Det er samtidig kommuner med høy lønnsomhet de siste fem årene. Ulstein, Sykkylven og Volda er også kommuner som tradisjonelt har hatt god lønnsomhet, men som ikke er helt på topp i 2009. Det fleste av kommunene i Kvivsregionen har bedre lønnsomhet enn middels av kommunene i Norge de siste fem årene, med unntak av Vanylven, Sande og Hornindal. Hareid har tidligere hatt god lønnsomhet, men fikk svake resultater i 2009.

Figur 27: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Kvivsregionen og Norge i perioden 1998-2009.

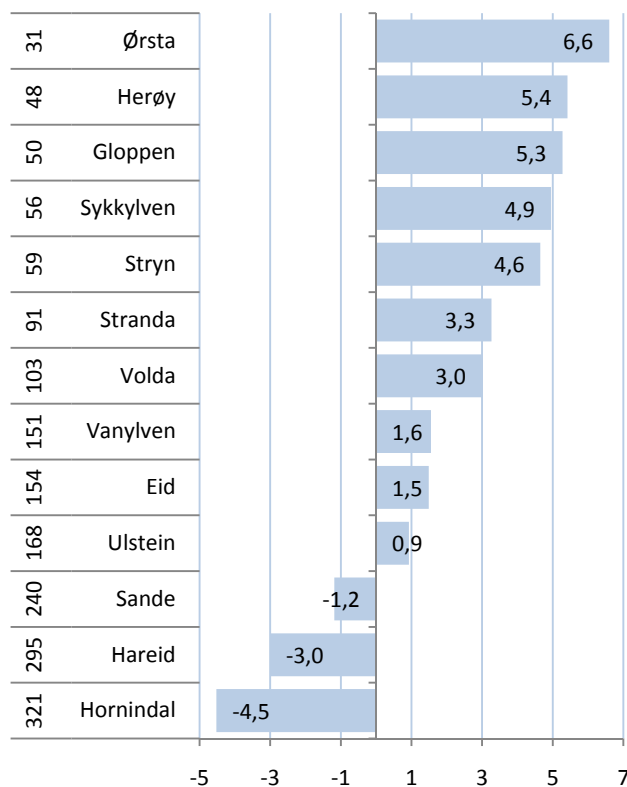
Figur 28: Andel foretak i kommunene i Kvivsregionen med positivt resultat før skatt i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til andel lønnsomme foretak siste fem år er vist helt til venstre.

Bransjejustert andel lønnsomme foretak

Andelen foretak med positivt resultat varierer mellom de ulike bransjene. Vi kan justere for denne effekten gjennom statistiske metoder. Vi beregner da hvilken andel lønnsomme foretak en kommune ville hatt dersom andelen var lik landsgjennomsnittet i alle bransjene. Deretter bruker vi differansen mellom faktisk andel lønnsomme foretak og den forventede andelen ut fra bransjestrukturen som mål for bransjejustert andel lønnsomme foretak.

Ørsta, Herøy og Gloppen er fremdeles de kommunene i Kvivsregionen som har høyest andel lønnsomme foretak.

Ti av de tretten kommunene har høyere andel lønnsomme foretak en bransjestrukturen tilsier. Det betyr at regionen har et lønnsomt næringsliv, og at lønnsomheten ikke kommer av næringsstrukturen.

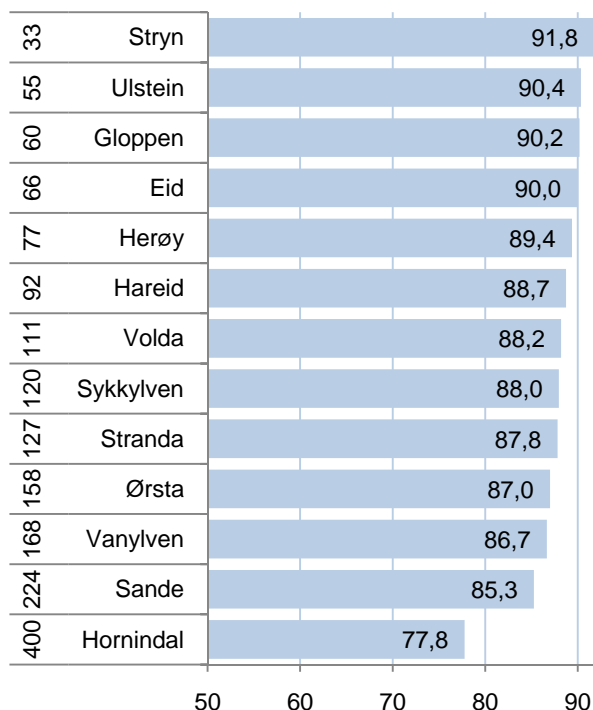
Figur 29: Bransjejustert andel lønnsomme foretak i kommunene i Kvivsregionen i 2009. Rangering blant 430 kommuner vist til venstre.

Andel foretak med positiv egenkapital

Den siste indikatoren for lønnsomhet er andelen foretak med positiv egenkapital.

Mange kommuner i Kvivsregionen har en høy andel foretak med positiv egenkapital. Stryn, Ulstein, Gloppen, Eid, Herøy og Hareid er alle kommuner som er med blant de 100 kommunene i landet med høyest andel foretak med positiv egenkapital.

Det er bare Hornindal og Sande som har en lavere andel foretak med positiv egenkapital enn landsgjennomsnittet. Hornindal skiller seg ganske kraftig ut gjennom å ha mange foretak med negativ egenkapital.

Figur 30: Andel foretak med positiv egenkapital i kommunene i Kvivsregionen i 2009. Rangering blant de 430 kommunene i landet vist til venstre.

Lønnsomhetsindeksen

De tre indikatorene for lønnsomhet settes sammen til en lønnsomhetsindeks, som vist i figur 31.

De fleste kommunene i Kvivsregionen har svært god lønnsomhet i næringslivet når vi sammenlikner med andre kommuner i landet. Bare tre av kommunene har en lønnsomhet under middels. Hareid og Sande ligger litt under middels på lønnsomhetsindeksen i 2009. Hornindal har svært dårlig lønnsomhet, ganske utypisk for denne landsdelen.

Figur 31: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Kvivsregionen. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorerne, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2009.

Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med realvekst*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Andel vekstforetak

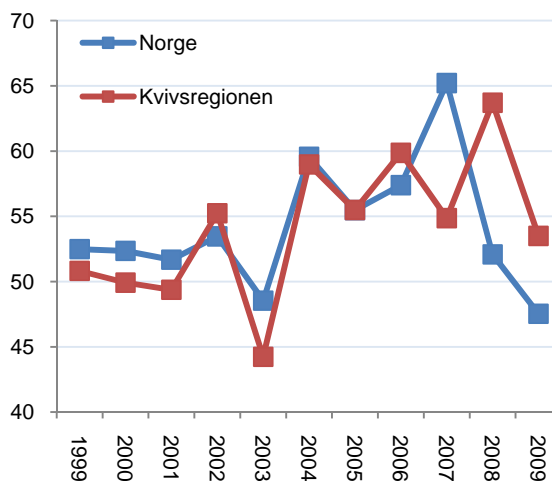
Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 66 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andelen vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andelen vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt.

Andel vekstforetak i Kvivsregionen har vært høyt over landsgjennomsnittet de siste to årene, etter å ha vært langt under i 2007.

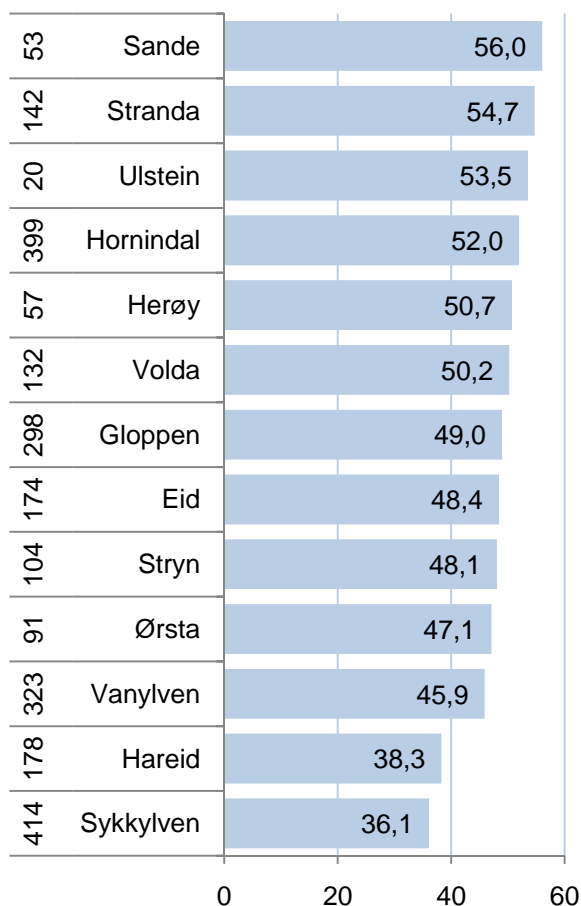
Andel vekstforetak i regionene

Ni av tretten kommuner i Kvivsregionen hadde høyere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet i 2009. Høyest andel hadde Sande, Stranda og Ulstein. Hareid og Sykkylven hadde begge en svært lav andel vekstforetak i 2009.

Hvis vi ser på andelen vekstforetak de siste fem årene, er det Ulstein, Sande og Herøy som har høyest andel. Ulstein er rangert som nummer 20 i landet med hensyn til andel vekstforetak de siste fem årene.

Figur 32: Andel foretak i Norge og i Kvivsregionen med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i perioden 1999-2009.

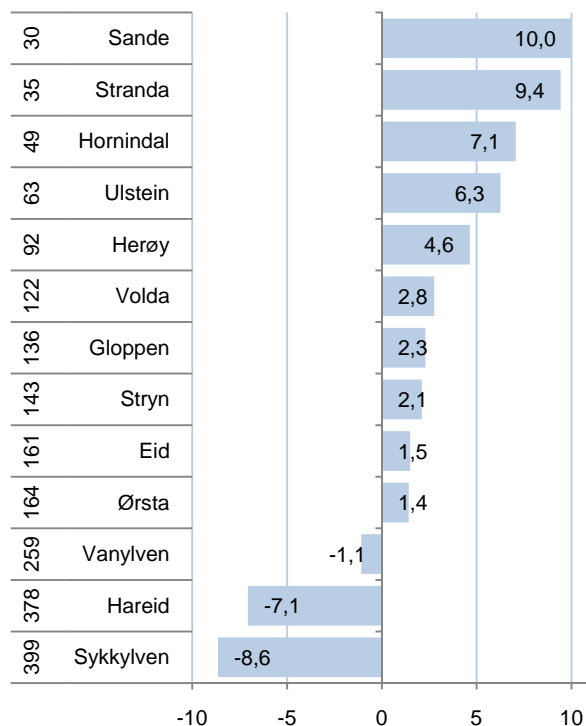

Figur 33: Andel foretak i kommunene i Kvivsregionen med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner med hensyn til andel vekstforetak siste fem år er vist helt til venstre.

Bransjustert andel vekstforetak

Etter at vi har justert for bransjesammensetningen i kommunene, er det ti av 13 kommuner som har høyere andel vekstforetak enn middels. Sande, Stranda og Hornindal er blant de 50 beste vekstkommunene i landet.

Vanylven, Hareid og Sykkylven er de eneste kommunene i Kvivsregionen med lavere andel vekstforetak enn bransjestrukturen skulle tilsi.

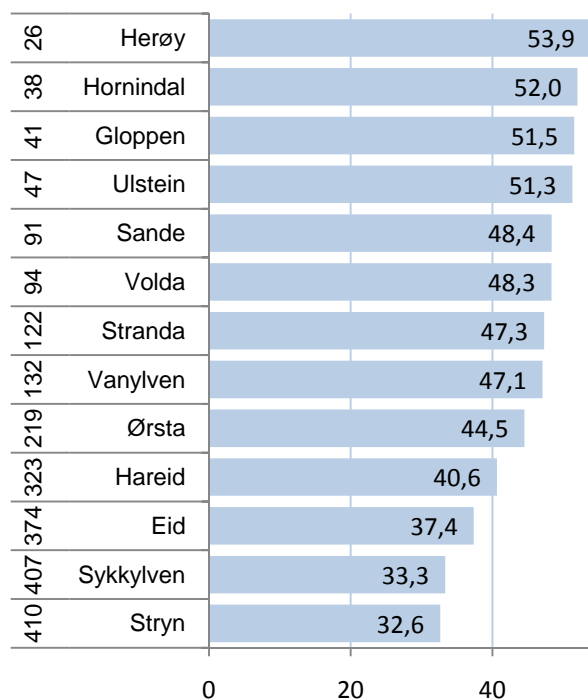
Figur 34: Bransjustert andel vekstforetak i kommunene i Kvivsregionen. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

Andel med vekst i verdiskaping

Den siste indikatoren for vekst er andel foretak med vekst i verdiskaping. Verdiskaping er omsetningen fratrukket vareinnsatsen. Verdiskaping kan også regnes ut gjennom å legge sammen driftsresultatet og personalkostnadene. Verdiskapingen forteller hvor mye som er til fordeling mellom eiere, ansatte og det offentlige gjennom skatt.

Herøy, Hornindal, Gloppen og Ulstein gjør det svært bra, også for denne vekstindikatoren, og er alle inne blant de ti prosent beste kommunene i landet.

Eid, Sykkylven og Stryn har lavest andel foretak med verdiskapingsvekst i 2009.

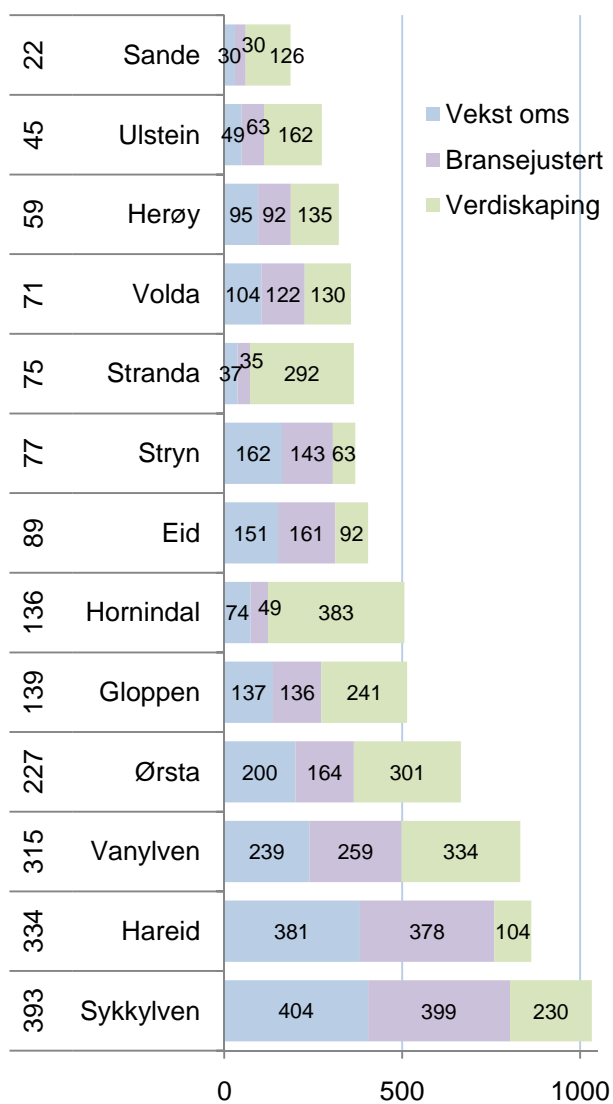
Figur 35: Andel foretak med vekst i verdiskaping i kommunene i Kvivsregionen fra 2008 til 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

Vekstindeksen

Vekstindeksen er satt sammen av de tre indikatorene for vekst: Andel foretak med vekst i omsetning, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping. Kommunenes rangeringsnummer for de tre indikatorene legges sammen, og kommunene rangeres på nytt etter denne summen.

De fleste kommunene i Kvivsregionen er høyt rangert på vekstindeksen i 2009. Sande, Ulstein og Herøy gjorde det aller best.

Ørsta gjorde det litt under middels, mens Vanylven, Hareid og Sykkylven kom ganske langt ned.

Figur 36: Vekstindeksen for kommunene i Kvivsregionen. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner for vekstindeksen 2009. Tallene i figuren er rangeringsnummer for de tre vekstindikatorer.

Næringslivets størrelse

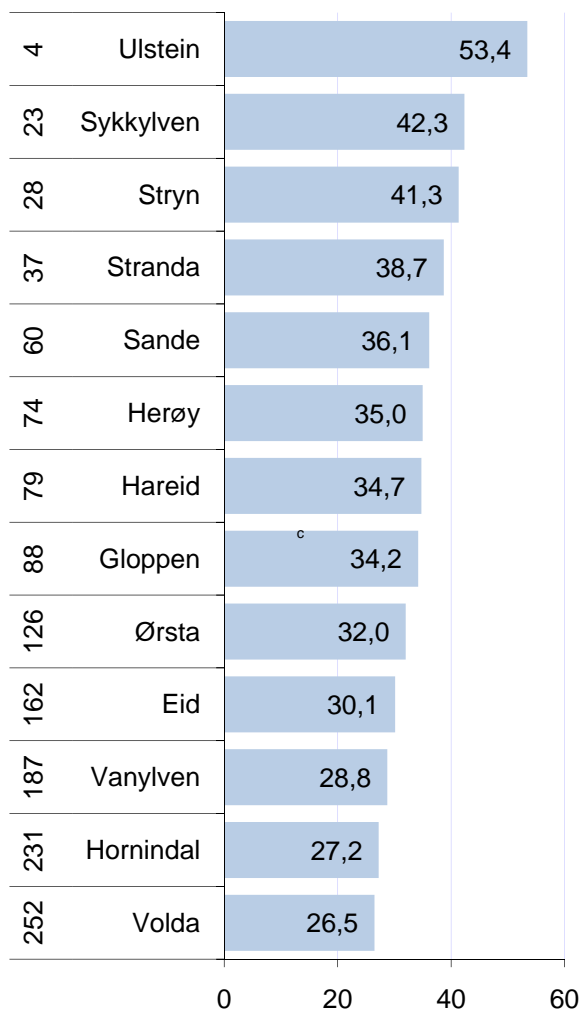
I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringsstetthet”.

Næringsstetthet i kommunene

Ulstein er nummer fire av kommunene i landet når det gjelder næringsstetthet. Antall arbeidsplasser i næringslivet i Ulstein tilsvarer 53,4 prosent av folketallet i kommunen.

Kommuner som Sykkylven, Stryn, Stranda, Sande, Herøy, Hareid og Gloppen er også kommuner med relativt mye næringsliv, det vil si blant de 100 kommunene i landet med høyest næringsstetthet.

Hornindal og Volda er de eneste kommunene i regionen med lavere næringsstetthet enn middels av kommunene i Norge.

Figur 37: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i 2009 i kommunene i Kvivsregionen. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

NæringsNM for kommunene

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste sju årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en region eller en kommune.

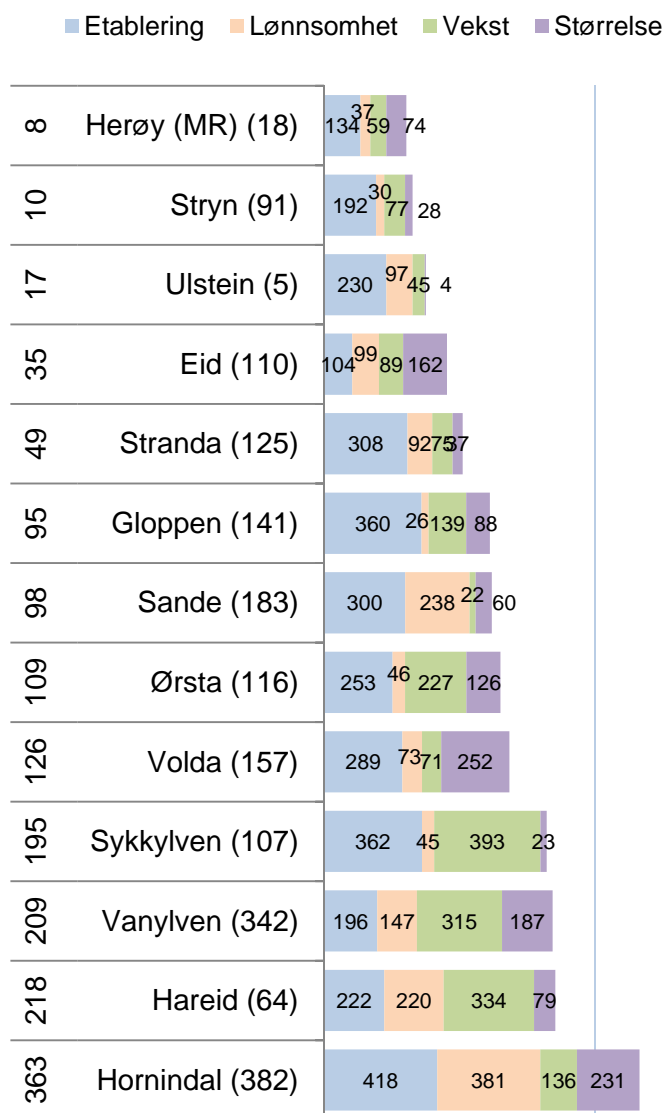
Kommunene i Kvivsregionen er sterke næringslivskommuner. Herøy ble nummer åtte av alle kommunene i siste NæringsNM, mens Stryn ble nummer ti. Ulstein ble nummer 17.

Kommuner som Eid, Stranda, Gloppen og Sande kom også inn blant de 100 beste kommunene i landet i siste NæringsNM.

Også når vi ser på sammenlagte resultater for de siste fem årene, gjør kommunene det bra. Ulstein er da femte beste kommune i hele landet. Det er bare to av kommunene i Kvivsregionen som er under middels i NæringsNM for de siste fem årene; Vanylven og Hornindal.

Hareid er tradisjonelt en sterk næringslivskommune, men fikk svake resultater i 2009.

Hornindal er ganske mye dårligere enn de andre kommunene, både i 2009 og i de siste fem årene.

Figur 38: NæringsNM for kommunene i Kvivsregionen basert på tall fra 2009. Rangering blant landets 83 regioner er vist til venstre. Tallene i parentes angir rangering for hele perioden 2005-2009. Rangering for de fire indeksene i figuren.

3. Attraktivitetsbarometeret

Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret siden 2006. Attraktivitetsbarometeret er en metode for å identifisere regioner og kommuner som trekker til seg innflyttere i høyere grad enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Slike steder vil få vekst i lokale arbeidsplasser på grunn av høyere befolkningsgrunnlag i neste periode. Attraktivitet med hensyn til bosetting vil da bli en vekstfaktor som kommer i tillegg til vekst i arbeidsplasser.

Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. I figur 39 har vi vist arbeidsplassvekst og netto innenlands flytting i 83 regioner i Norge for perioden 2007-2009.

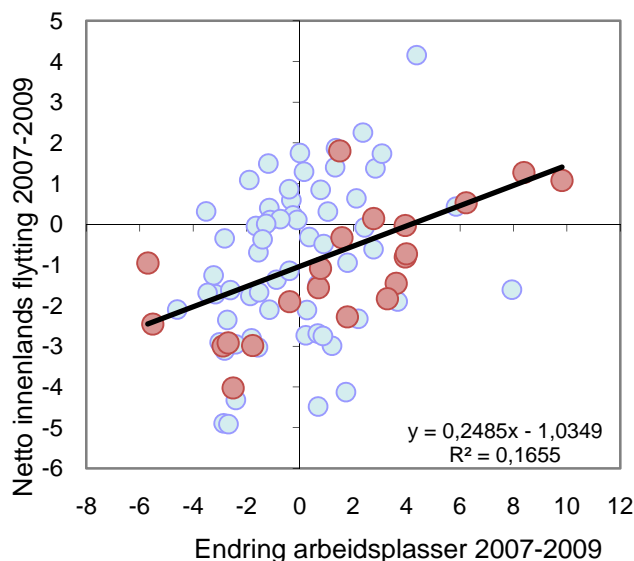
Den svarte linjen i diagrammet viser den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. Attraksjonsindeksen er differansen mellom forventet og observert nettoflytting, som kan leses som den vertikale avstanden mellom faktiske nettoflytting og forventningslinjen. Differansen viser hvor mye nettoflytting en kommune faktisk har hatt fratrukket forventet nettoflytting gitt arbeidsplassveksten. Tallet kan tolkes som hvor høy prosentvis vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Regionene på Vestlandet er markert med rødt i figur 39. Vi kan se at mange regioner er til høyre, som betyr at de har høy vekst i arbeidsplasser, men er i nedre halvdel blant regioner med netto utflytting til andre regioner.

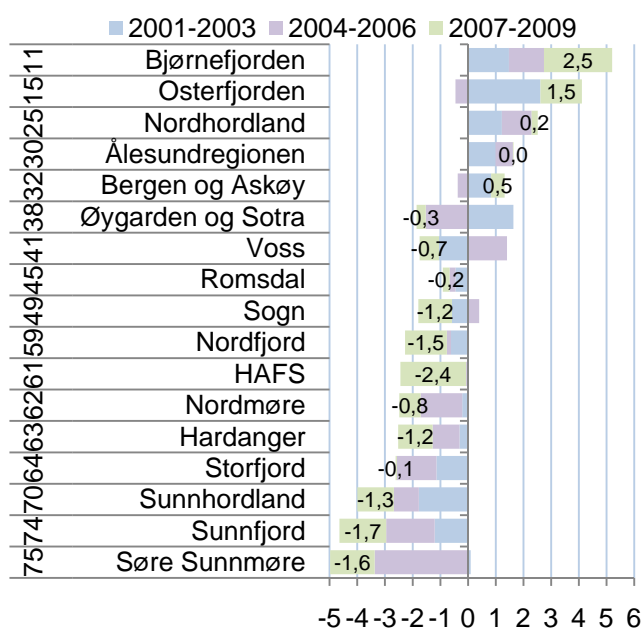
I figur 40 ser vi hvordan regionene på Vestlandet har kommet ut på attraktivitetsindeksen i de tre siste treårsperiodene.

Regionene rundt Bergen er mest attraktive. Ålesundregionen er også attraktiv.

Mange av de andre regionene på Vestlandet har lav bostedsattraktivitet. Søre Sunnmøre og Sunnfjord er minst attraktive som bosted på Vestlandet. Nordfjord er noe bedre, men er likevel klart under middels attraktiv som bosted de siste ni årene.

Figur 39: Regionene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 40: Attraktivitetsindeksen for regionene Vestlandet de siste tre periodene. Rangering blant landets 83 regioner for periodene samlet til venstre.

Kommunenes attraktivitet

Vi kan se at sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst er svakere for kommuner enn for regioner. Noe av forklaringen på dette er at det er mindre tilfeldige utslag på regionnivå. På kommunenivå vil også mye av effekten av vekst i arbeidsplasser "lekke" til nabokommuner i samme region gjennom pendling.

I figur 41 kan vi se hvordan kommunene i Kvivsregionen plasserer seg med hensyn til nettoflytting og vekst.

Ulstein har klart sterkest vekst i antall arbeidsplasser, og er derfor lengst til høyre i figuren. Til tross for sterk vekst i antall arbeidsplasser er det netto utflytting fra Ulstein til andre kommuner. Dermed fremstår ikke Ulstein som attraktiv som bosted. Sande har også høy vekst i antall arbeidsplasser, men samtidig svært høy utflytting.

Hornindal er kommunen i regionen med minst netto utflytting. Hornindal har en svært dårlig arbeidsplassutvikling, men er likevel den kommunen som greier å holde best på innbyggerne. Dermed ser det ut til å være kvaliteter i Hornindal som gjør at kommunen er attraktiv som bosted.

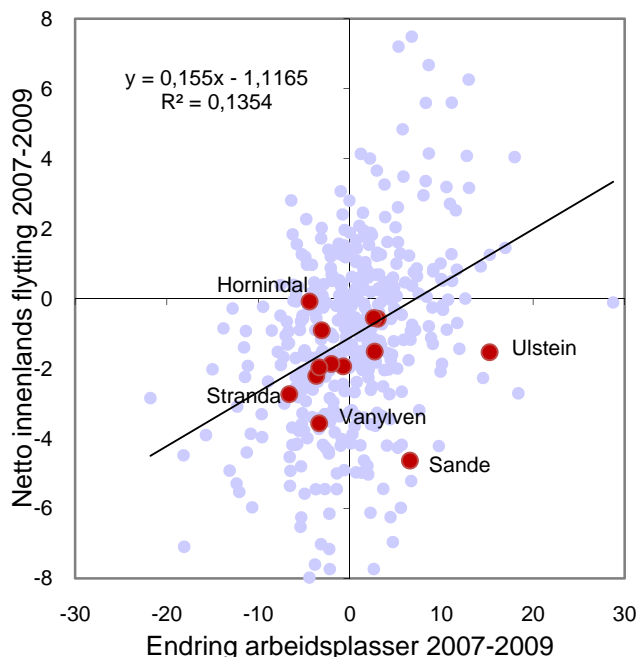
Kommunene i Kvivsregionen

I figur 42 ser vi hvordan kommunene i Kvivsregionen har gjort det på Attraktivitetsbarometeret de siste tre treårsperiodene.

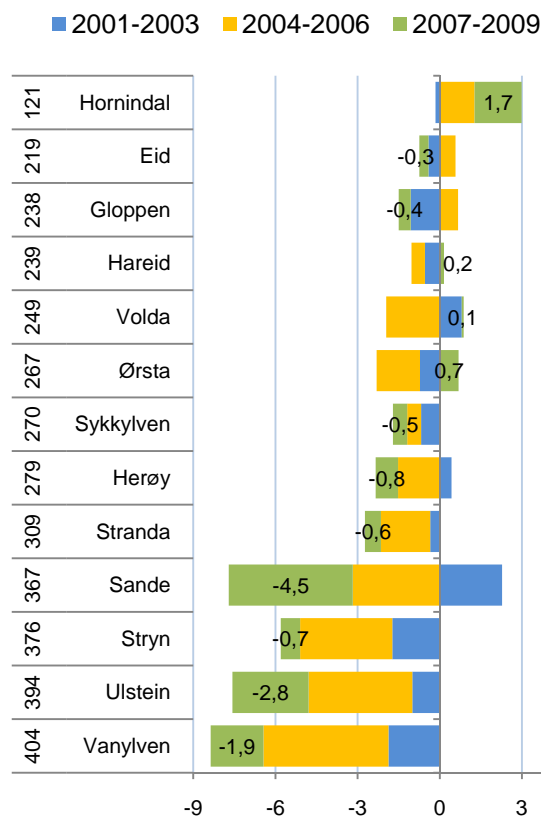
Hornindal har vært den mest attraktive kommunen som bosted. Hornindal er også den eneste kommunen som har vært over middels attraktiv som bosted de siste ni årene.

Eid, Gloppen og Hareid er imidlertid bare litt under middels attraktive.

Kommuner som Stryn, Ulstein og Vanylven har vært lite attraktive som bosted i alle de tre siste treårsperiodene. Stryn har imidlertid nærmet seg middels attraktivitet etter hvert.

Figur 41: Kommunene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 42: Attraktivitetsindeksen til kommunene i Kvivsregionen de siste tre periodene. Ranging blant landets 430 kommuner for periodene samlet til venstre.

3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?

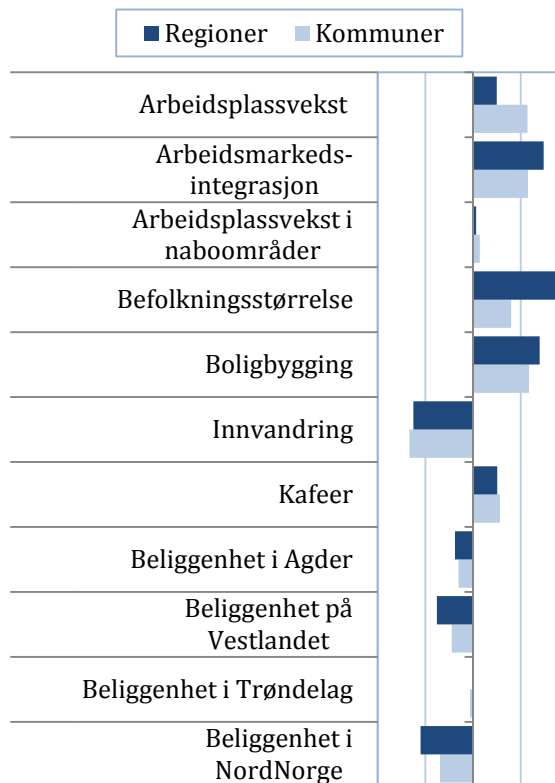
Figur 43 viser faktorer som vi har funnet har sammenheng med nettoflytting, og antar påvirker attraktivitet. Lengden på søylene viser hvor stor forklaringskraft de enkelte faktorene har, og retningen til søylene viser om faktorene har positiv eller negativ sammenheng med flyttestrømmene.

Arbeidsmarkedsfaktorer

Arbeidsplassvekst i egen kommune har sterk sammenheng med flyttebalansen i kommunen. Arbeidsplassvekst i egen region har også en positiv effekt, men er noe mindre viktig. Arbeidsplassvekst i nabokommuner og nabo-regioner har en svak, men positiv betydning for flyttebalansen. Arbeidsmarkedsintegrasjon er derimot en viktig faktor for nettoflytting og attraktivitet. Denne indikatoren viser hvor godt kommunen eller regionen er integrert med omliggende bo- og arbeidsmarked, og sier noe om mulighetene for å pendle. Gode pendlingsmuligheter er noe som gjør det mulig å bosette seg eller bli boende i et område. God tilgang til arbeidsmarked er positivt for bosettingen, uavhengig om arbeidsmarkedet er i egen kommune eller region.

Befolkningsstørrelse

Sentrale steder med en stor befolkningsstørrelse har høy innflytting. Flyttemønsteret går i retning steder med en allerede stor befolkning, og befolkningsstørrelse i seg selv kan være en tiltrekkende faktor. Byer er spesielt attraktive for unge voksne, mens mindre kommuner i omlandet til byer er attraktive for familier. Samtidig er høy befolkningsstørrelse et resultat av at stedet historisk sett har vært attraktivt.

Figur 43: Faktorer som har sammenheng med nettoflytting.

Boligmarked

Boligbygging i et område viser om det er tilgjengelige boliger for innflyttere, og er en viktig forklaring på steders attraktivitet. Kommuner med høy boligbygging er mer attraktive. Høy attraktivitet fører til høyere etterspørsel etter boliger og dermed mer boligbygging, men samtidig er tilgjengelige boligtomter antagelig også en attraktivitetsfaktor i seg selv. Mangel på boliger og høye priser i sentrale områder tvinger mange til å bosette seg i nærliggende kommuner, og mange av kommunene med høy boligbygging er små kommuner som ligger i nærheten av større byer. Kommuner kan gjennom sentrums- og arealplanlegging påvirke hvor attraktivt det er å bygge boliger.

Kaféfaktoren

Kaféfaktoren har en klar, positiv sammenheng med nettoflytting. Kaféfaktoren viser hvor stor andel av befolkningen som er ansatt i kafeer, restauranter og puber, og kan være en indikator på at det eksisterer mange sosiale møteplasser. Dette kan være en faktor som tiltrekker og holder på befolkningen, men høy innflytting fører til en ung og antageligvis mer urban befolkning som etterspør og skaper slike tilbud. Denne positive sammenhengen gjelder for alle typer steder, både sentrale og mindre sentrale.

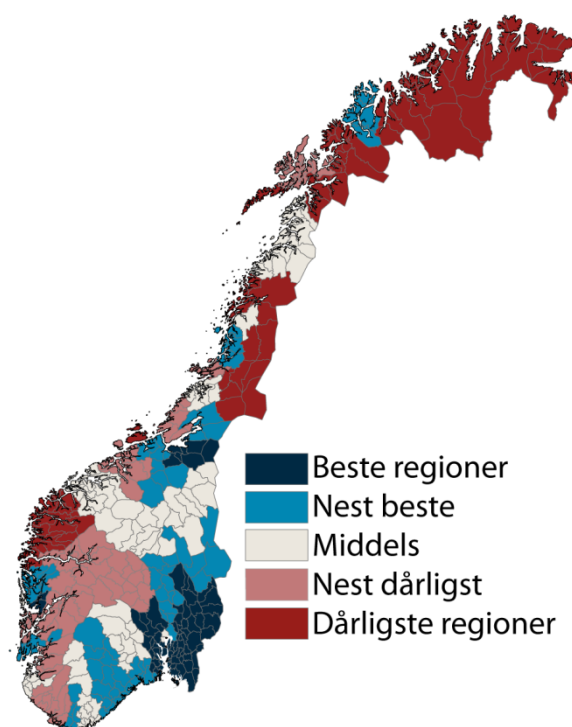
Innvandring

Innvandring har en sterk, negativ sammenheng med nettoflytting. Dette er på grunn av at innvandrere er mer mobile, og ofte flytter videre til et annet sted i Norge etter første bo-setting. Når de flytter videre, blir dette registrert som innenlands flytting. Høy innvandring fører til lav attraktivitet, siden de kommunene som tar i mot mange innvandrere ofte har høy utflytting i neste omgang. I denne sammenhengen blir høy innvandring en årsak til lav attraktivitet. På den andre siden har noen steder høy attraktivitet på grunn av at mange innvandrere har flyttet dit. Dette ser man for eksempel i mange kommuner sentralt på Østlandet, siden innvandrere ofte flytter til mer sentrale kommuner. Her vil den store innvandrerbefolkningen være et resultat av at kommunene har vært attraktive for innvandrerbefolkningen i andre norske kommuner. Den høye mobiliteten til innvandrere fører til at innvandreres flyttemønster har en sterk påvirkning på attraktivitetsindeksen. Kommunene med høyest innflytting av innvandrerbefolkningen har samtidig høye plasseringer på attraktivitetsindeksen, mens kommunene med høyest utflytting av innvandrerbefolkningen også har lav attraktivitet. Det er derfor viktig for et sted å framstå attraktivt for innvandrere. Innvandrerbefolkningen er imidlertid ikke en ensartet gruppe, og det ser ut til å være forskjell ut fra blant annet innvandringsgrunn. Å ha en høy andel innvandrere fra typiske flyktningland bidrar negativt, siden mange av disse vil flytte til en annen kommu-

ne, mens det ikke er slik for innvandrere fra arbeidsinnvandringsland.

Regional lokalisering

Det er systematiske regionale forskjeller i attraktivitet mellom landsdelene, som figur 44 viser. Spesielt steder i Nord-Norge har en systematisk dårlig flyttebalanse sammenliknet med steder på Østlandet. Dette vil si at selv om alle andre faktorer skulle være like, vil kommuner og regioner i Nord-Norge allikevel ha en dårligere flyttebalanse. Steder på Vestlandet og Sørlandet har også dårligere flyttebalanse sammenliknet med Østlandet. Beliggenhet i Trøndelag skiller seg derimot ikke systematisk fra Østlandet.

Figur 44: Attraktivitetsbarometeret for regioner for perioden 2007-2009.

Hva fanger bostedsattraktivitet ikke opp?

De forklaringsfaktorene vi har funnet, viser seg å ha rimelig stor forklaringskraft, de kan forklare en stor andel av variasjonen i flytting. Allikevel mener vi det er flere gode grunner til å utvide attraktivitetsbegrepet og metoden for å måle attraktivitet.

Ett av de viktigste funnene fra arbeidet med bostedsattraktivitet er at arbeidsmarkedsfaktorene er sentrale som forklaringsfaktorer for variasjon i flytting og bostedsattraktivitet. Kunnskapen om at arbeidsplasser er viktig for bosetting er i seg selv ikke spesielt overraskende. For at det skal være relevant for regionalt utviklingsarbeid, er det behov for å analysere nærmere *hva* slags arbeidsplasser som er viktige.

Attraktivitetsbarometeret peker videre på at det ikke kun er arbeidsmarkedet i egen kommune som er viktig, men hvor godt arbeidsmarkedet i regionen er og hvor integrert bo- og arbeidsmarkedsområdene er.

En konsekvens av metoden for å måle bostedsattraktivitet, som ofte vekker motforestillinger, er at metoden favoriserer mindre bostedskommuner i utkanten av sterke arbeidsmarkedsregioner. Disse kommunene har kanskje selv ikke jobbet aktivt med næringsutvikling, men er attraktive som en konsekvens av at de er lokalisert i nærheten av andre sterke arbeidsmarkedskommuner. En annen gruppe kommuner som kan komme godt ut på attraktivitetsbarometeret, er kommuner

som har hatt sterk nedgang i arbeidsplasser, men likevel beholdt en stor andel av befolkningen. Det kan stride mot folks oppfatning av attraktivitetsbegrepet at slike kommuner blir omtalt som attraktive.

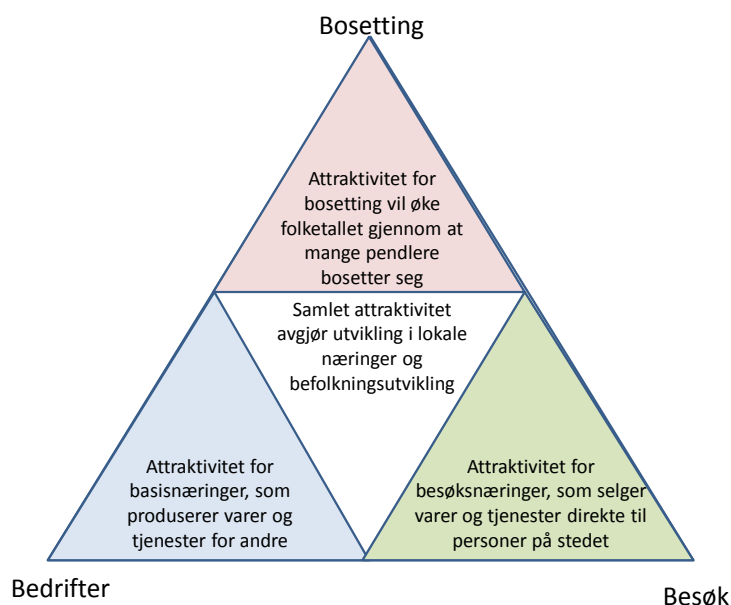
Attraktivitetsbegrepet i seg selv er en kilde til debatt. Attraktivitetsbarometeret har en avgrenset definisjon av attraktivitet, ettersom det bare fokuserer på attraktivitet som bosted. Dette er én dimensjon, mens det kan være andre dimensjoner som også er verdt å inkludere i et attraktivitetsbegrep.

Mange regioner oppfatter seg selv som attraktive, selv om de ikke hevder seg i konkurransen om tilflytting. Noen steder føler seg attraktive fordi de tiltrekker besøkende på grunn av vakker natur, kulturelle tilstelninger eller spesielle attraksjoner, mens andre kan føle at de er attraktive på grunn av at de har et dynamisk næringsliv og er et viktig arbeidsmarked som gavner bostedene i omlandet.

Dette er noe av bakgrunnen for at vi nå er i gang med å utvikle en utvidet metode for å analysere stedlig attraktivitet: Attraktivitetspyramiden.

4. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er basert på tre typer stedlig attraktivitet: Bedrifts-, besøks- og bosettingsattraktivitet. Steders utvikling kan forklares gjennom hvor attraktive stedene er i henhold til de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 45: Attraktivitetspyramiden

Steder kan være attraktive for bedrifter og trekke til seg næringsliv som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen. Dette genererer arbeidsplasser som bidrar til bosetting og arbeidsplasser i lokal tjenesteyting. Steder som er attraktive for besøk vil få høy aktivitet i det næringslivet som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Dette er både tradisjonell turisme som hotell og restaurant, aktiviteter, underholdning og kultur og detaljhandel. Steder som er attraktive å bo i, vil ha flere innbyggere enn det er arbeidsplassgrunnlag for. Dermed vil det være mange som bor på stedet og pendler ut.

Vi vil først finne ut hvor stedene befinner seg i dag. Ved å analysere hvor stor andel av sysselsettingen som tilhører de tre dimensjonene, vil vi finne stedets profil. Deretter skal vi se på utviklingen langs de tre aksene, for å finne ut hvor attraktive stedene har vært for de ulike dimensjonene de siste årene. Til slutt skal

vi slå sammen de tre dimensjonene og se på den samlede utviklingen i attraktivitet. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Profilen til stedene, og siste års utvikling vil være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Skal regionen satse der den har sin styrke? Eller skal regionen satse på å utlikne sine svakheter?

I denne første rapporten som presenterer Attraktivitetspyramiden, har vi begrenset oss til en beskrivelse av tilstand og utvikling. Med indikatorene på plass, kan vi da starte arbeidet med å forklare årsakssammenhenger og identifisere mulige tiltak for regionene.

Utviklingen over tid

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæring og teknologiske tjenester. Basisnæringene er i sum følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre næringer.

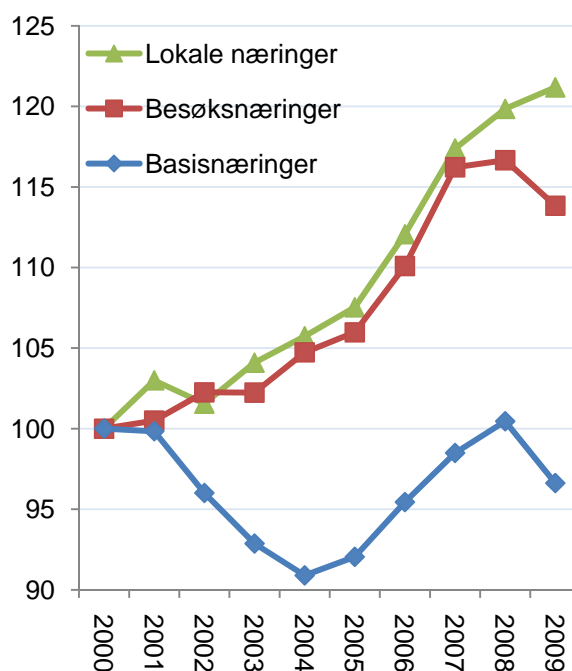
Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med nesten 14 prosent fra 2000 til 2009. Besøksnæringene blir også påvirket av konjunkturer, og falt med 2,8 prosent fra 2008 til 2009.

Arbeidsplasser knyttet til lokal virksomhet øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene, i bygg og anlegg og personlige tjenester utenom besøksnæringene. Lokale arbeidsplasser er lite følsomme for konjunkturer. De lokale arbeidsplassene er nært knyttet til befolkningsgrunnlaget. Dermed vil steder som er attraktive som bosted, og som gjennom dette øker befolkningen, få sterkest vekst.

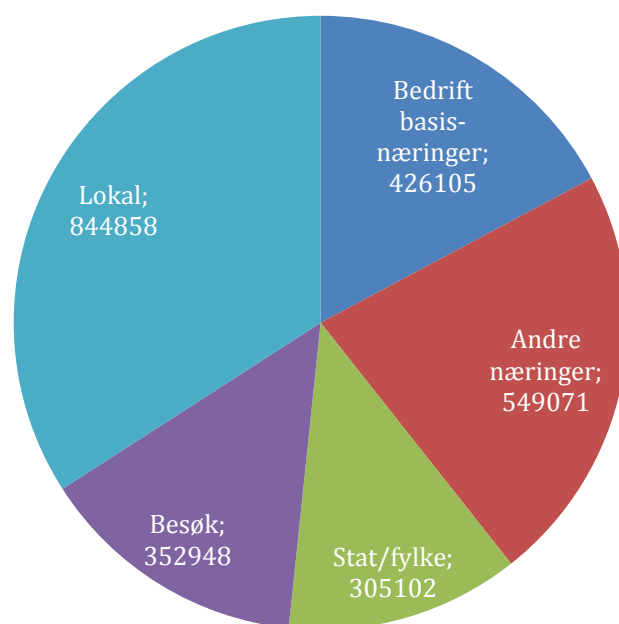
Den lave veksten i basisnæringene og den høye veksten i besøksnæringene og lokale næringer, betyr at attraktivitet for besøk og bosetting gradvis blir viktigere, og at attraktivitet for bedrifter i basisnæringene blir mindre viktig.

Sammensetningen av arbeidsplassene

I tillegg til de tre kategoriene som er vist i figur 46, er det arbeidsplasser i stat og fylke, og i andre næringer. Andre næringer er hovedsakelig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentre. Dette er også tjenester som produseres til andre, og kunne vært i samme kategori som basisnæringene. Disse senterfunksjonene er imidlertid sjelden i fokus for lokalt eller regionalt næringsarbeid. Slike senterfunksjoner, særlig i statlig virksomhet, blir lokalisert i politiske prosesser. Her vil eventuelle lokale tiltak som oftest være politisk løbving.

Figur 46: Utvikling av antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og lokale næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 47: Arbeidsplassenes sammensetning i Norge i 2009.

4.1 Besøksnæringer

Med attraktivitet for besøk menes attraktivitet for næringsliv som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Besøksnæringene omfatter hotell- og restaurantnæringen, som kan kalles tradisjonelt reiseliv. I tillegg er næringsvirksomhet knyttet til aktivitet, kultur og underholdning også besøksnæringer. Dette er virksomhet som krever personlig oppmøte for kundene. Den største bransjen i besøksnæringene er imidlertid detaljhandel.

Når vi skal beregne størrelse på og utvikling i besøksnæringene for regioner og kommuner, må vi ta hensyn til at besøksnæringene også har mye av sin omsetning knyttet til egen befolkning. Derfor trekker vi fra et beregnet gjennomsnitt som bransjene handel, servering og aktiviteter har i Norge. For overnatting regner vi med at all aktivitet stammer fra besøk. Dermed vil en del regioner ha en ”negativ besøksbalanse”. Dette er regioner hvor befolkningen i stor grad besøker andre regioner for handel, restaurantbesøk og aktiviteter.

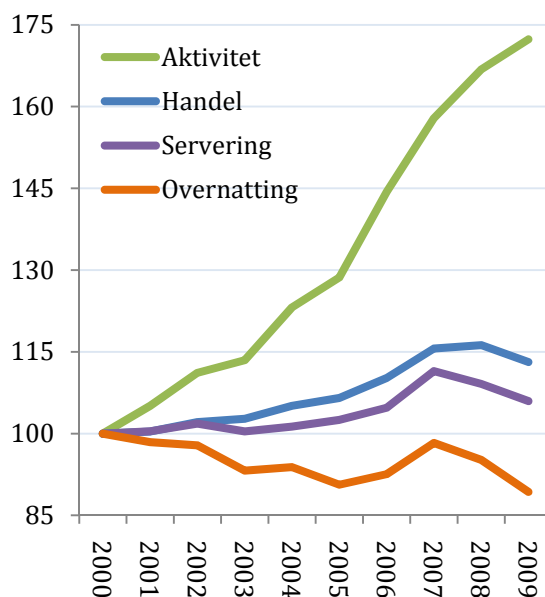
I figur 48 ser vi utviklingen av besøksnæringene nasjonalt. Aktiviteter, som består av kultur og underholdning og arrangementer, har økt raskt. Handel og servering øker litt, mens det er synkende antall arbeidsplasser i overnatting.

Besøksnæringene i regionene

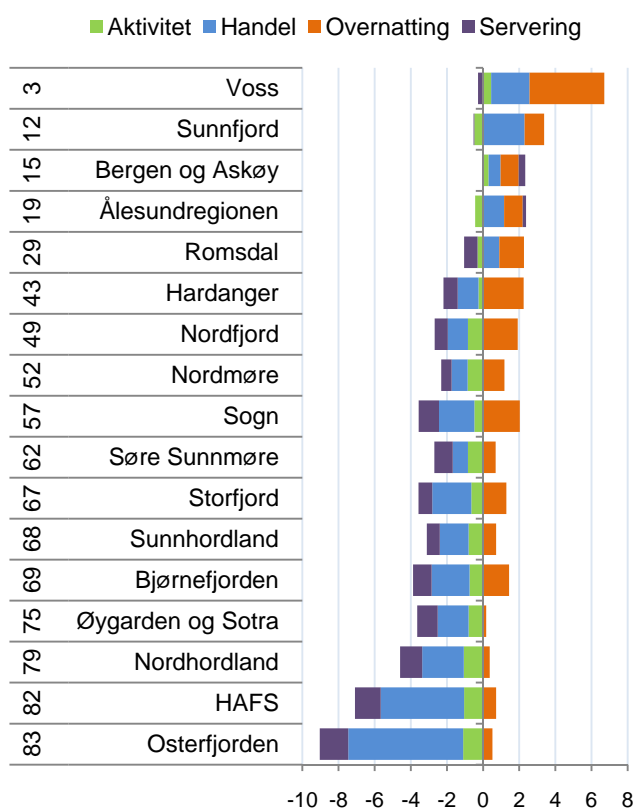
I figur 49 ser vi hvordan regionene på Vestlandet kommer ut med hensyn til bidrag fra besøksnæringene.

Voss, Sunnfjord, Bergen og Askøy og Ålesundregionen er de mest utpregede besøksregionene på Vestlandet.

Både Nordfjord, Søre Sunnmøre og Storfjord har forholdsvis liten andel av sysselsettingen i besøksnæringer. De har forholdsvis liten sysselsetting i servering og aktiviteter, samt handelslekkasje. Nordfjord har mest arbeidsplasser i overnatting.

Figur 48: Utvikling av antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 49: Bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene i regionene på Vestlandet i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner.

Besøksnæringene i kommunene

I figur 50 ser vi hvor stor andel av sysselsettingen som kommunene i Kvivsregionen hadde i 2009.

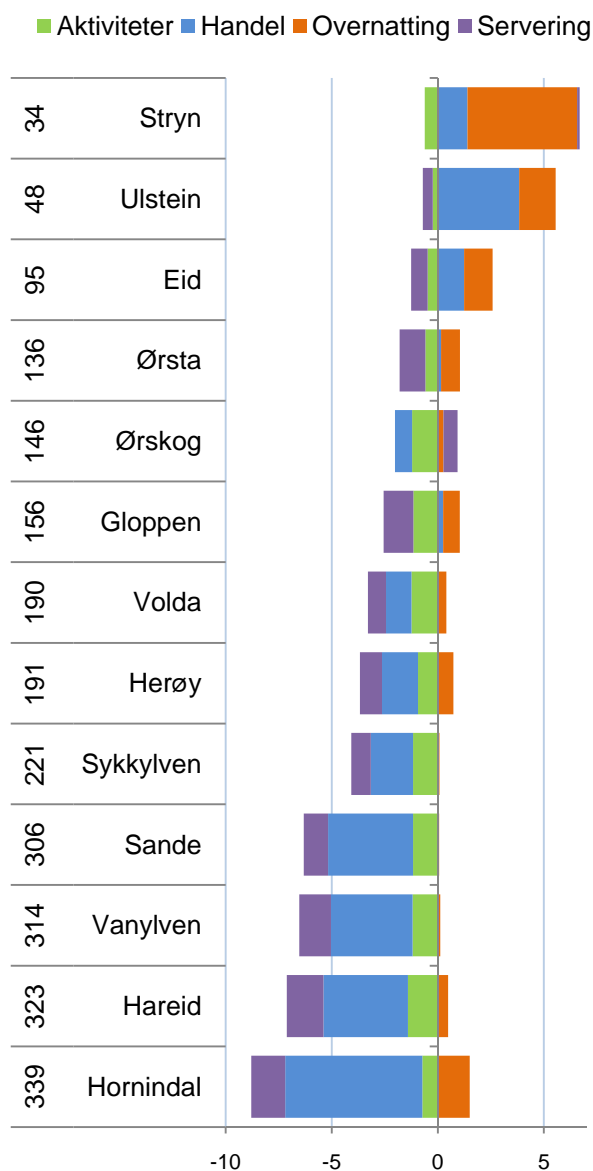
Stryn og Ulstein er begge utpregede besøkskommuner. Stryn har mange arbeidsplasser i overnatting, som viser at det er en del turisme i kommunen, og samtidig mer handel og servering enn folketallet tilsier. Dette kan både være besøk fra turister eller fra nabokommuner. Eid er også et handelssenter, men i mindre grad enn Ulstein.

Ulstein er vel kanskje ikke mest kjent som besøkskommune, men er rangert som nummer 48 av 430 kommuner i landet med hensyn til konsentrasjon av besøksnæringer. Ulstein har svært mye handel, og fungerer tydeligvis som et handelssenter for omkringliggende kommuner. Vi kan se at både Herøy, Sande og Hareid har stor handelslekkasje, og det betyr antakelig at innbyggerne der bruker handels tilbud i Ulstein. Eid er også et handelssenter, men i mindre grad enn Ulstein.

Ørsta, Ørskog og Gloppen er kommuner som er omtrent i "besøksbalanse". De har omtrent samme nivå på besøksnæringene som folketallet tilsier.

Volda, Herøy og Sykkylven har noe handelslekkasje og ikke særlig mye overnatting.

Sande, Vanylven, Hareid og Hornindal har alle stor handelslekkasje. Hornindal har mest handelslekkasje av alle, og her handler man antakelig mest i Stryn eller Eid.

Figur 50: Bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene i kommunene i Kvivsregionen i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

4.2 Basisnæringer

Med attraktivitet for bedrifter menes attraktivitet for basisnæringer. Her tenker vi på konkurranseutsatt virksomhet som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen, enten som eksport til andre land, eller til kunder nasjonalt.

Vi kan dele opp basisnæringer i tre kategorier; naturbasert virksomhet, industri og teknologiske tjenester. Naturbasert virksomhet inkluderer landbruk, fiske, havbruk og bergverk, mens teknologiske tjenester vil være IT, telekom, engineering og liknende.

De ulike kategoriene har utviklet seg forskjellig, som det framgår av figur 51.

Teknologiske tjenester har hatt sterk vekst, og har vokst med 27,9 prosent på landsbasis fra 2000 til 2009.

Industrien har gått i bølger, men den langsiktige trenden er klart negativ. Industrien har hatt en nedgang på 11,2 prosent fra 2000 til 2009. Det er imidlertid ganske store forskjeller i ulike industribransjer, og noen regioner har hatt vekst i industrien også.

Naturbaserte næringer synker ganske jevnt, og har hatt en nedgang på 13,3 prosent.

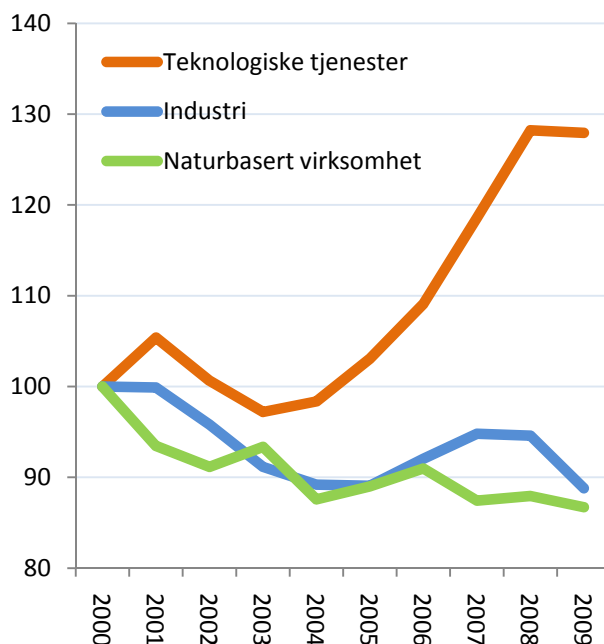
Det er dermed de regionene som har lyktes i å trekke til seg teknologiske tjenester som har lyktes best.

Basisnæringer i regionene

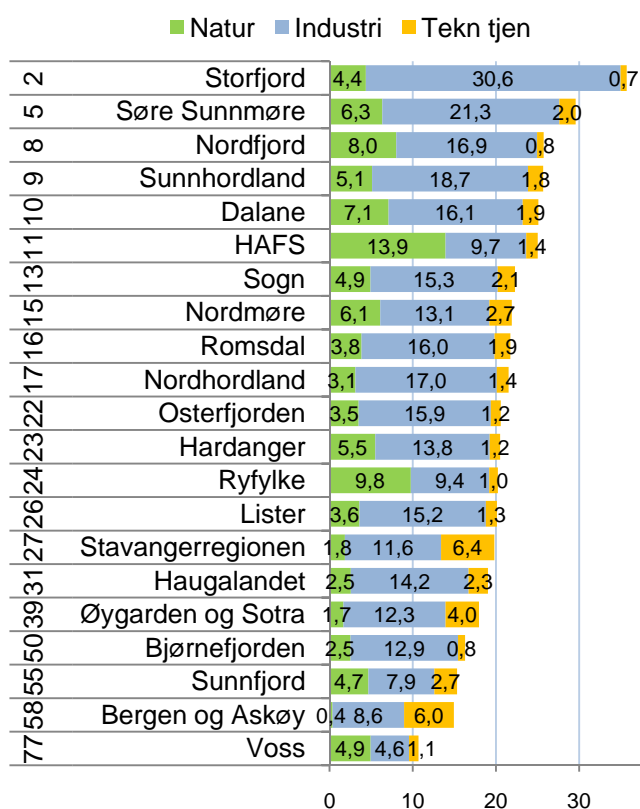
Storfjord, Søre Sunnmøre og Nordfjord er regionene med høyest andel av sysselsettingen i basisnæringer av regionene på Vestlandet. Storfjord er rangert som nummer to av de 83 regionene i landet, mens Søre Sunnmøre er nummer fem og Nordfjord nummer åtte.

Det er den høye industriandelen som først og fremst gjør at disse regionene har mye basisnæringer. De har imidlertid også en del naturbaserte næringer, særlig i Nordfjord.

Søre Sunnmøre har også en del teknologiske tjenester, men nivået er langt under Stavanger- og Bergensregionen.

Figur 51: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringerne i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 52: Bidrag til sysselsettingen fra basisnæringerne i regionene på Vestlandet i 2009. Rangering blant landets 83 regioner til venstre.

Basisnæringene i kommunene

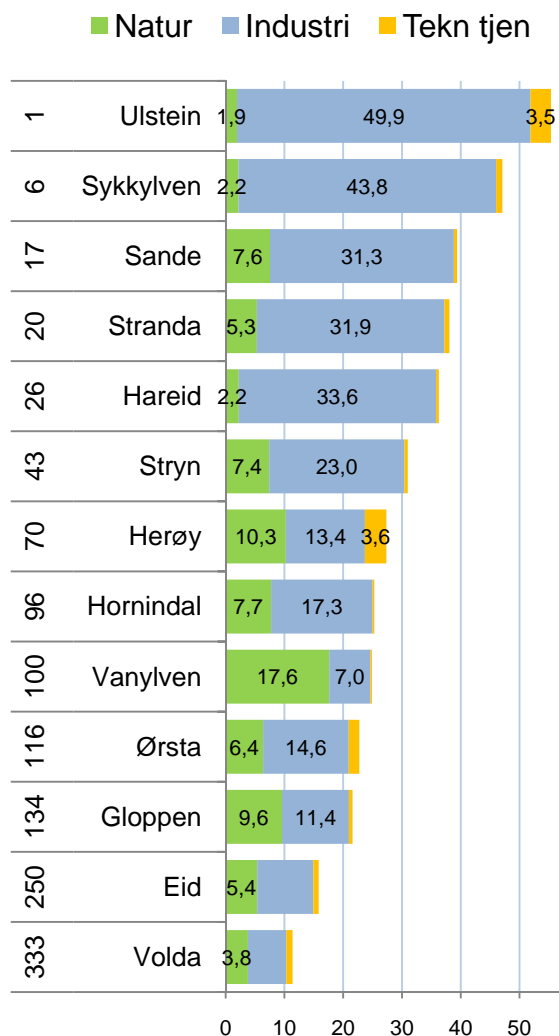
Ulstein er den kommunen i landet med høyest konsentrasjon av basisnæringer i forhold til folketallet. Det er industrien som først og fremst bidrar til det. Ingen andre kommuner har så mye industrisysselsetting per innbygger som Ulstein. Ulstein har også en del teknologiske tjenester, og er rangert som nummer 48 med hensyn til konsentrasjon av teknologiske tjenester.

Sykkylven er rangert som nummer seks, Sande som nummer 17 og Stranda som nummer 20 når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer.

De fleste kommunene i Kvivsregionen er utpregede bedriftskommuner med mye basisnæringer, både naturbaserte næringer og industri.

Når det gjelder teknologiske tjenester er det bare Ulstein og Herøy som har høy konsentrasjon av disse næringene.

Eid og Volda er de eneste kommunene i Kvivsregionen som har under middels andel av sysselsettingen i basisnæringene.

Figur 53: Bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene i kommunene i Kvivsregionen i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

4.3 Bosted

Steder kan ha mange flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Slike steder vil ha mange bosatte som pendler ut til andre steder.

Både antall personer som pendler til en annen kommune, og andelen av de sysselsatte som pendler, øker stadig. I enkelte år med nedgang i sysselsettingen har pendlingsandelen sunket litt, som i 2003 og 2009, men trenden er klart økende. I 2009 pendlet over 800 000 personer i Norge til en annen kommune, tilsvarende over 35 prosent av alle sysselsatte.

Når pendlingen øker, vil betydningen av bostedsattraktivitet bli større. Sammenhengen mellom utviklingen i antall arbeidsplasser og antall innbyggere blir tilsvarende svekket.

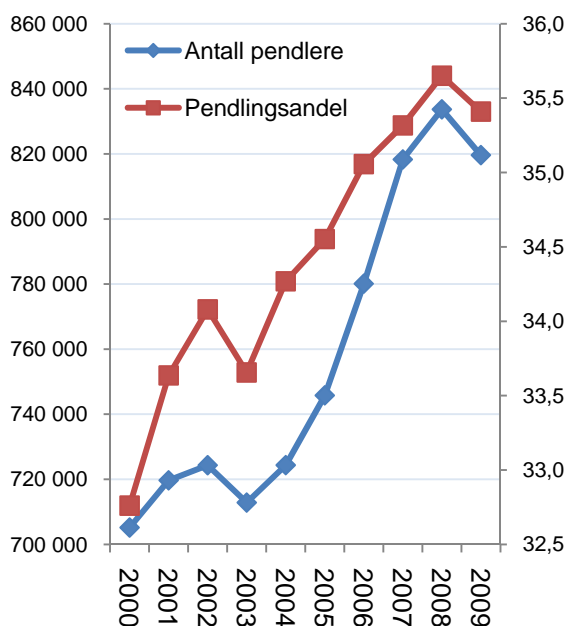
Nettopendlingen til regioner og kommuner er vist tidligere i denne rapporten, i kapittel 1.

Endring i bostedsattraktivitet

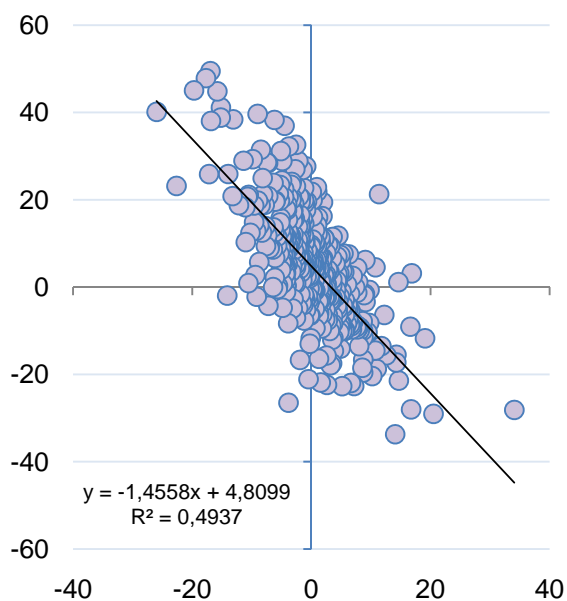
For å måle endring i bostedsattraktiviteten ville det vært nærliggende å se på endringer i netto utpendling. Kommuner som har økt netto utpendling sterkt, vil da være kommuner som har fått økt attraktivitet.

Et slikt mål vil imidlertid ha en stor svakhet. Som vi viser i figur 55, er det en sterk sammenheng mellom endring i netto utpendling og nedgang i antall arbeidsplasser. Kommuner med økt utpendling er dermed først og fremst kommuner som har mistet mange arbeidsplasser.

Dermed vil ikke endring i pendling reflektere bostedsattraktivitet. For å måle endring i bostedsattraktivitet må vi derfor gå tilbake til Attraktivitetsbarometeret, som ble presentert i kapittel 4, som indikator.

Figur 54: Antall personer i Norge som pendler til en annen kommune (venstre akse) og andelen av de sysselsatte i Norge som pendler til en annen kommune (høyre akse).

Figur 55: Kommunene i Norge etter endring i netto utpendling som andel av sysselsettingen på horisontal akse, og endring i antall arbeidsplasser på vertikal akse. Perioden 2000-2009.

4.4 Profil

Vi har nå sett på hvordan den relative størrelsen til besøksnæringer, basisnæringer og pendling varierer mellom kommuner og regioner. Dette kan vi sette sammen, for å se på hvordan de ulike stedene skiller seg fra hverandre og hvor de har sine styrker. Vi kaller dette stedenes profil.

Profilen viser hvordan bosettingen i regionen eller kommunen i dag er basert på besøksnæringer, basisnæringer eller pendling. Profilen er basert på hvordan sysselsettingen er fordelt. I profilen vil derfor ingen regioner eller kommuner få en høy rangering på alle de tre dimensjonene samtidig.

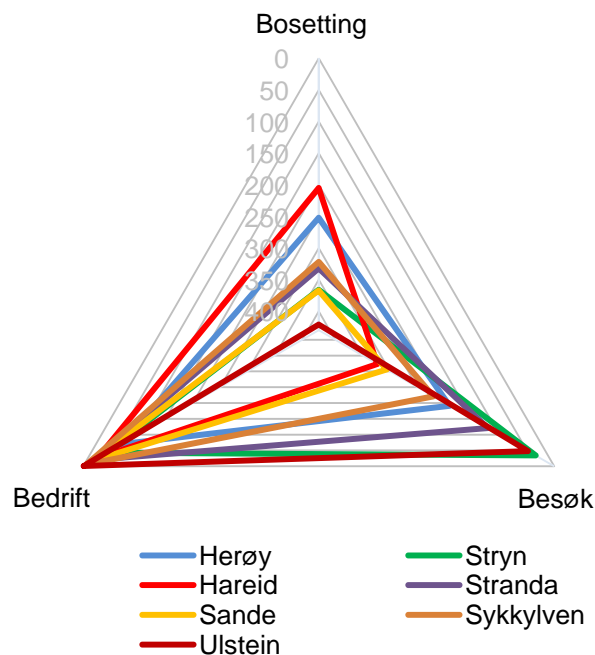
Selv om profilen viser hvordan status er i dag, er dette basert på en utviklingshistorie og et grunnlag som er lagt for tiår, eller endog hundreår siden.

Bedriftskommuner

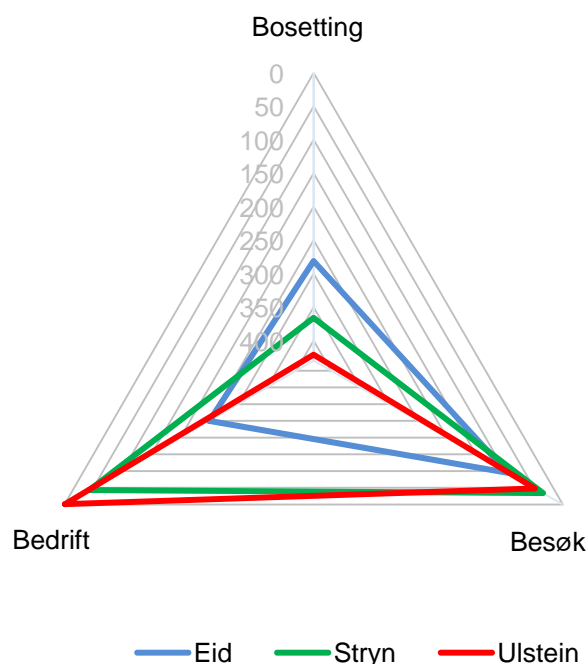
Kvivsregionen har sju kommuner som er utpregede bedriftskommuner, ved at de er rangert blant de 100 kommunene i landet med høyest konsentrasjon av basisnæringer. Av disse er Hareid og Herøy også til dels bostedskommuner, ettersom en del av sysselsettingen i kommunen er knyttet til pendling. Stryn og Ulstein har også svært mye besøksnæringer i tillegg til basisnæringer i sine kommuner.

Besøkskommuner

Eid er bare relativt sterk langs besøksdimensjonen. Det pussige er at både Ulstein og Stryn har høyere andel av sin sysselsetting i besøksnæringer, til tross for at disse kommunene også har svært høy andel av sysselsettingen i basisnæringer. En av årsakene til at det er mulig, er at disse kommunene har mange arbeidsplasser som også sysselsetter innbyggere i nabokommuner. Dette gjelder spesielt Ulstein.

Figur 56: Bedriftskommuner i Kvivsregionen i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 57: Besøkskommuner i Kvivsregionen i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Bosettingskommuner

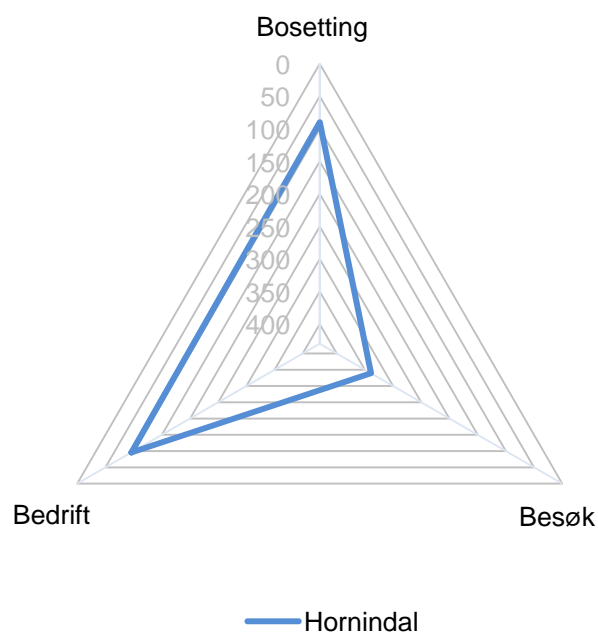
Kvivsregionen har bare en typisk bostedskommune, og det er Hornindal. Bostedskommuner kjennetegnes av at de er basert på at folk bor i kommunen, men pendler til andre kommuner. Vi finner mange bostedskommuner rundt de største byene.

Hornindal har også en del basisnæringer i kommunen, men svært lite besøksnæringer.

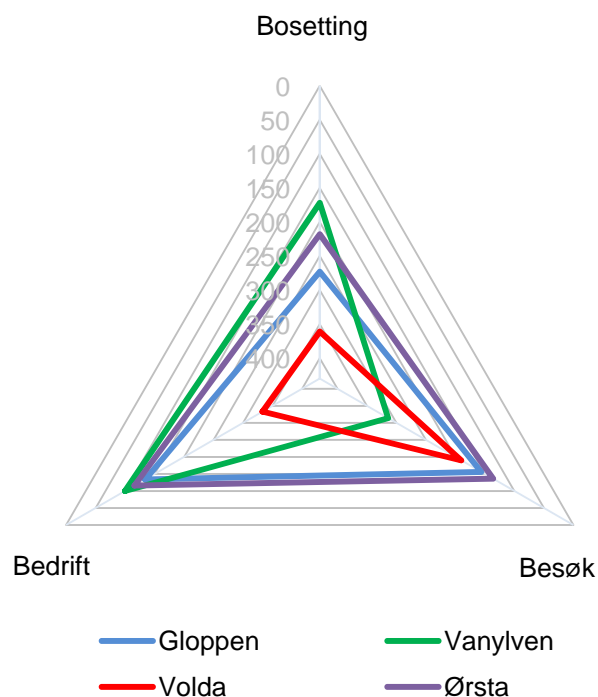
Allround-kommuner

Kvivsregionen har fire kommuner som ikke er sterkt vinklet mot noen av de tre attraktivitetsdimensjonene. Det er Gloppen, Vanylven, Volda og Ørsta. Dette er kommuner som er basert på en kombinasjon av basisnæringer, besøksnæringer og pendling til andre kommuner.

Volda skiller seg ut gjennom å være lavt rangert på alle de tre aksene. Det betyr at grunnlaget for bosettingen i Volda ikke er basert på noen av de tre attraktivitetsaksene. Forklaringen er at det er spesielt høy andel av statlige arbeidsplasser i Volda. Statlige arbeidsplasser er ikke knyttet til verken bedrifts- eller besøksaksen. Dermed er mye av grunnlaget for Voldas bosetting forklart utenfor denne modellen.

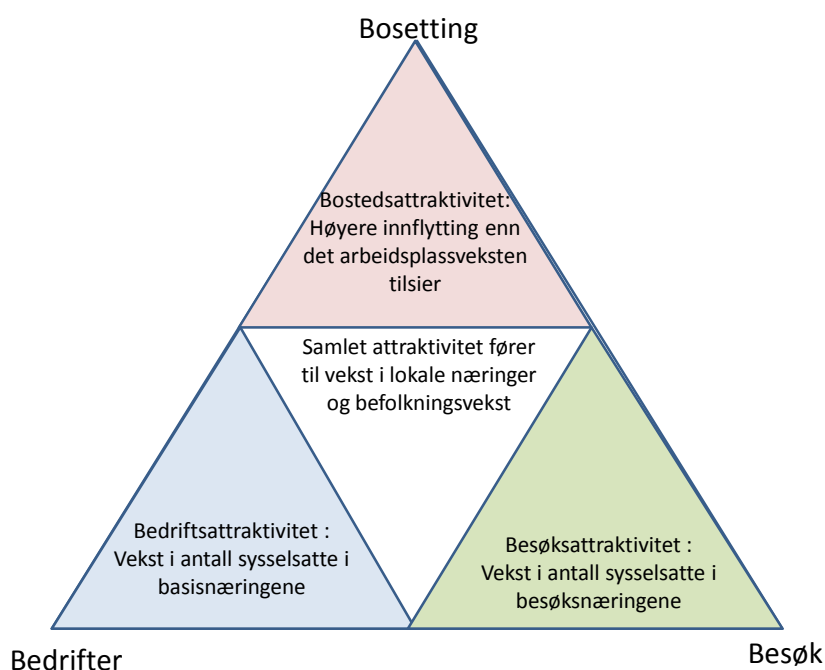
Figur 58: Bosettingskommuner i Kvivsregionen i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 59: Allroundkommuner i Kvivsregionen i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

4.5 Attraktivitet og utvikling

Profilen viser status for hvor stedene befinner seg i dag. Enda mer interessant er det å se på hvordan de ulike attraktivitetsdimensjonene har bidratt til utviklingen de siste årene, og i hvilken retning stedene beveger seg. Det er endringen de siste årene som viser om stedet har vært attraktive for en eller flere av de tre dimensjonene besøk, bedrift og bosted. Steder som har vært attraktive både for bosted, besøk og bedrifter, vil være de som har oppnådd høyest vekst.

Figur 60: Indikatorene for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Vi skal først se på utviklingen langs de tre aksene. I denne rapporten fokuserer vi på utviklingen de siste ti årene, fra 2000 til 2009.

Vi måler veksten i bedrifts- og besøksattraktivitet gjennom å se på endringer i sysselsettingen i basisnæringer og besøksnæringer som andel av folketallet. Endringene måles i prosentpoeng av samlet sysselsetting i begynnelsen av perioden. Dermed får vi fram hvor mye disse endringene har betydd for den samlede sysselsettingen. Ved å måle på denne måten luker vi bort vekst i besøksnæringene som skyldes befolkningsøkningen. For å måle endring i bostedsattraktivitet bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Siden resultater fra Attraktivitetsbarometeret er presentert i ka-

pittel 3, blir ikke Attraktivitetsbarometeret omtalt nærmere i dette kapitlet.

De tre attraktivitetsdimensjonene vil representere tre ulike retninger for regionale utviklingsstrategier. Det vil være helt forskjellige virkemidler som er aktuelle for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Når man har kunnskap om profilen til stedene og siste års utvikling, vil dette være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Valget vil så være om man skal satse der stedet har sin styrke, eller om man skal satse på å utlikne sine svakheter.

Utvikling i besøksattraktivitet

For å måle den siste tidens utvikling i besøksattraktivitet tar vi utgangspunkt i utviklingen i besøksnæringene i perioden 2000-2009. Tallene for handel, servering og aktivitet er korrigert for det som antas å være aktiviteter rettet mot egne innbyggere. Dermed vil tallene kunne bli negative for steder med handelslekkasje.

Utvikling i besøksnæringene

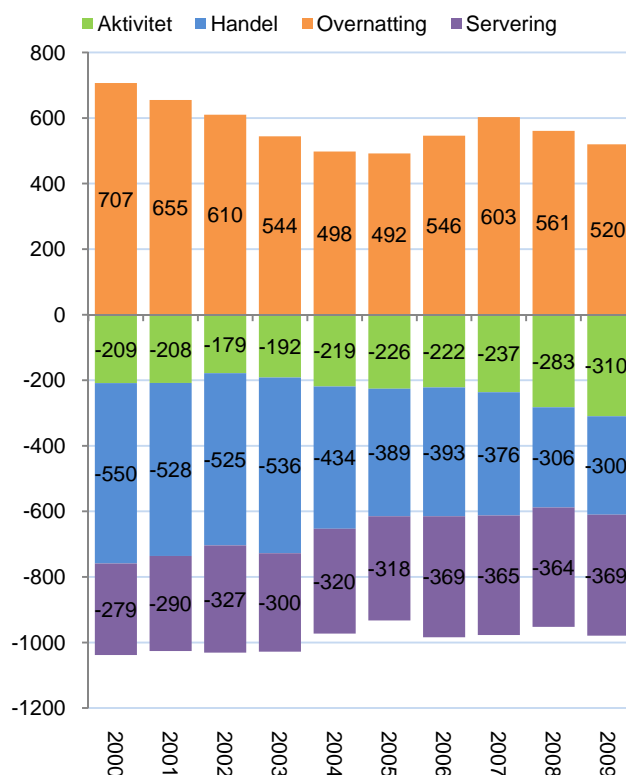
Utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kvivsregionen er vist i figur 61. Antall arbeidsplasser i overnatting har blitt redusert fra 2000 til 2009. Det var 707 arbeidsplasser innen overnatting i 2000, og 520 i 2009. Nedgangen skjedde imidlertid i de første fem årene, fra 2005 til 2009 har det vært en økning i antall arbeidsplasser i overnattingsbransjen.

Kvivsregionen har lite av aktivitetsnæringer, servering og handel. Handelslekkasjen i Kvivsregionen har blitt redusert ganske mye fra 2000 til 2009. Handelslekkasjen tilsvarte 550 arbeidsplasser i 2000, og ble redusert til 300 arbeidsplasser i 2009.

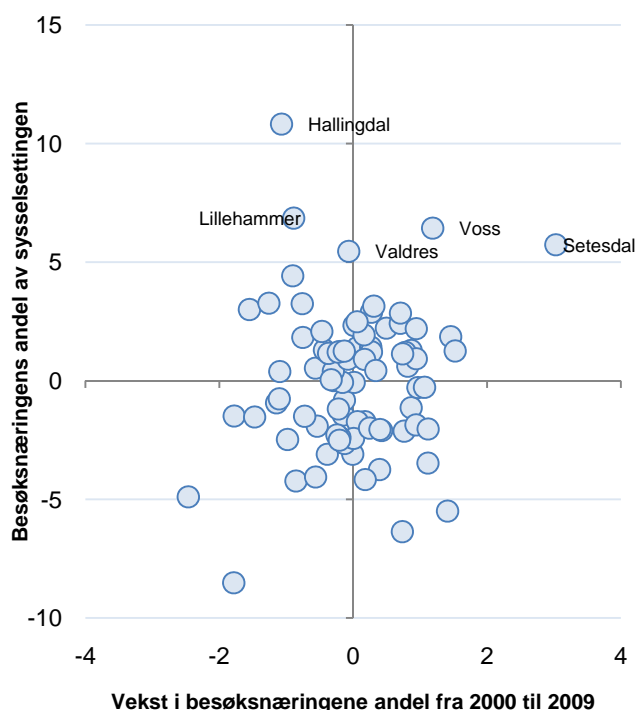
Underskuddet på arbeidsplasser i aktivitetsnæringer og servering har økt fra 2000 til 2009. Enten bruker ikke innbyggerne i Kvivsregionen penger på servering og fornøyerse, ellers så foretrekker de å reise ut av regionen for å nyte den slags. Hva årsaken er forteller ikke denne statistikken, da må det gjøres ytterligere undersøkelser.

I figur 62 ser vi hvordan regionene i Norge plasserer seg med hensyn til sysselsetningsbidrag fra besøksnæringene og vekst i besøksnæringene. Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000.

Kjente vinterturistdestinasjoner topper listen over regioner med mye besøksnæringer. De største byene er også besøksmagneter.

Figur 61: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kvivsregionen i perioden 2000-2009.

Figur 62: Nivå og endring i bidrag til samlet sysselsetting fra besøksnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i besøksnæringene i kommunene

I figur 63 ser vi endringer i besøksnæringene i kommunene.

Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvor mye veksten i besøksnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

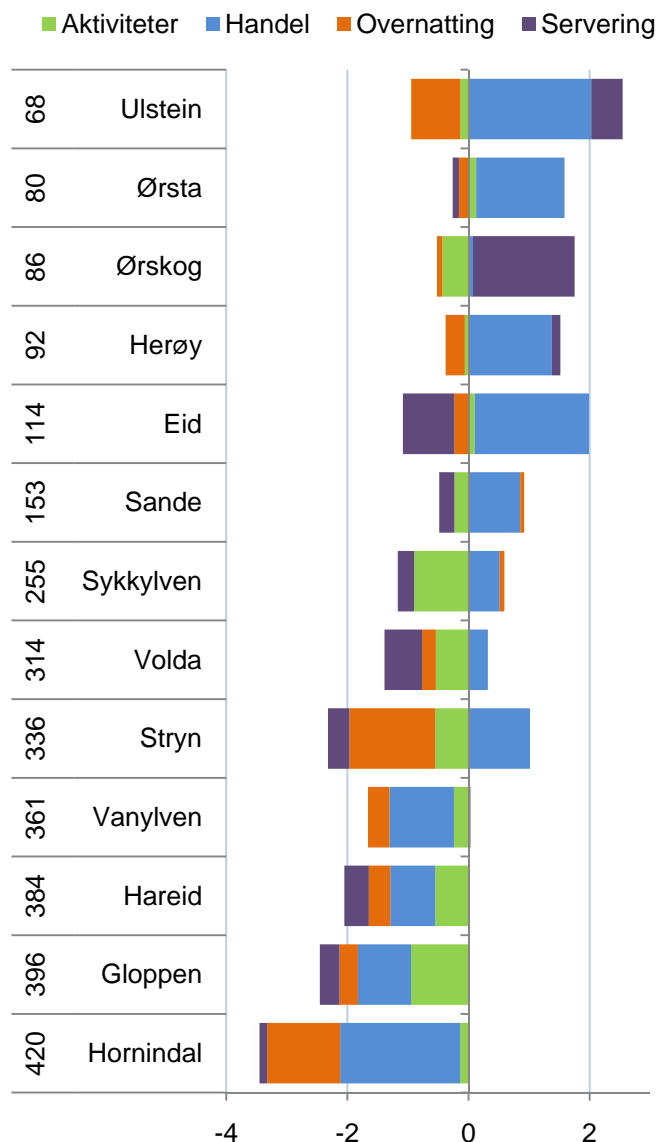
Ulstein har hatt den største veksten i besøksnæringene. Ulstein har hatt sterk økning i handel, og dermed styrket sin posisjon som regionalt handelssenter. Samtidig har det vært vekst innen servering. Som omtalt i kapittel 3.1, så virker kafètettheten positivt inn på bostedsattraktiviteten, så det er bra for Ulstein. Ulstein har imidlertid hatt litt nedgang i antall arbeidsplasser i overnatting.

Ørsta, Ørskog, Herøy, Eid og Sande har også hatt en vekst i besøksnæringene. Ørsta, Herøy, Eid og Sande har hatt vekst i handel, og dermed redusert sin handelslekkasje, mens Ørskog har fått mange arbeidsplasser innen servering.

De andre kommunene i Kvivsregionen har hatt nedgang i besøksnæringene.

Volda, Sykkylven og Stryn har hatt vekst i handel, men nedgang i de andre besøksbransjene. Stryn har hatt stor nedgang i antall arbeidsplasser i overnatting.

Vanylven, Hareid, Gloppen og Hornindal har hatt nedgang i alle typer besøksnæring. Hornindal har mistet spesielt stor andel av sine arbeidsplasser.

Figur 63: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene fra 2000 til 2009 i Kvivsregionen. Rangering blant de 430 kommunene er vist til venstre.

Utvikling bedriftsattraktivitet

For å måle utvikling i bedriftsattraktivitet tar vi utgangspunkt i utvikling i basisnæringene i perioden 2000-2009. Siden basisnæringene per definisjon er næringer som produserer varer og tjenester som kan selges ut av regionen, er det ikke noe fratrukk for salg til egne innbyggere, slik som vi gjorde for besøksnæringene.

Utvikling i basisnæringene

Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Kvivsregionen er vist i figur 64.

Antall sysselsatte i basisnæringene i Kvivsregionen falt fra 2000 til 2004. Etter 2004 ble det litt vekst igjen fram til 2008. I 2009 sank antall arbeidsplasser i Kvivsregionen igjen.

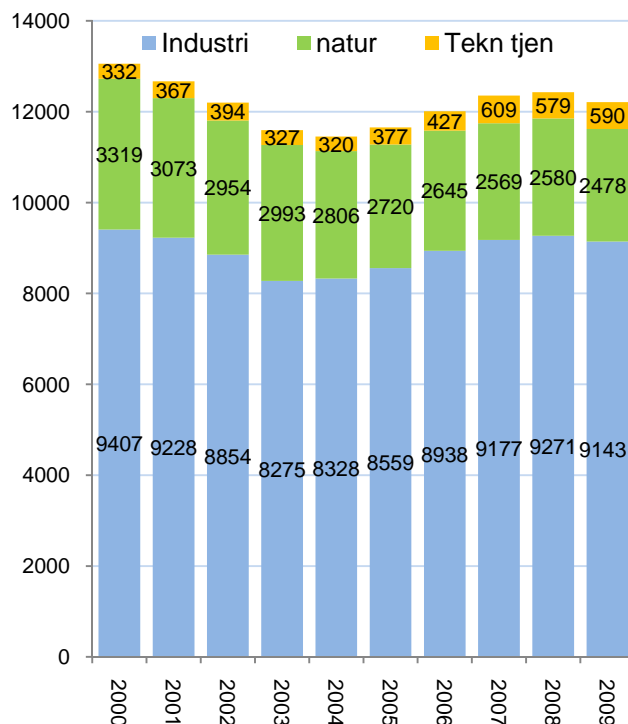
I 2000 var det 13 057 arbeidsplasser i basisnæringene i Kvivsregionen, i 2009 var det 12 211. Naturbaserte næringer står for mesteparten av nedgangen. Industrien har gått litt ned, men mindre enn 300 arbeidsplasser. Det har vært vekst i teknologiske tjenester fra 332 til 590 arbeidsplasser, men dette er fremdeles en liten næring i regionen.

I figur 65 ser vi hvordan regionene kommer ut når det gjelder nivå og utvikling i basisnæringene de siste ti årene.

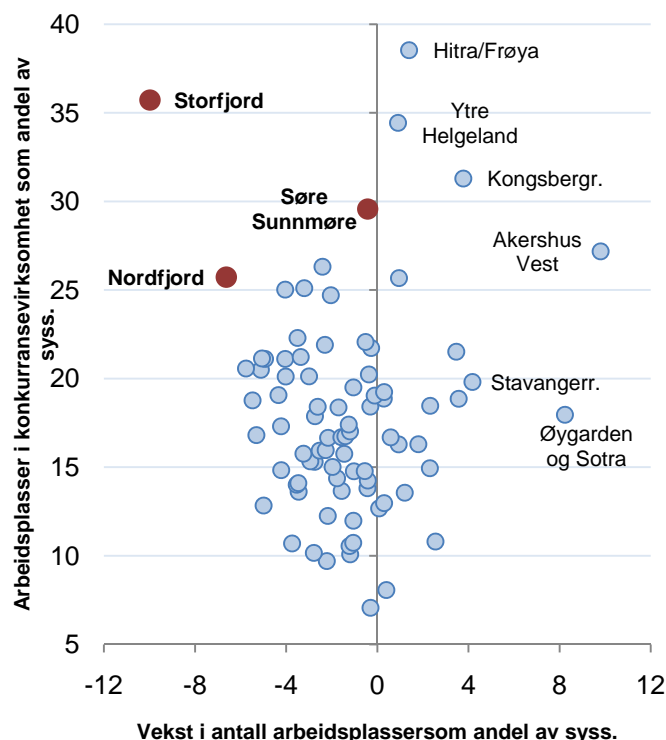
Indikatoren for endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene er målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvordan veksten i basisnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

De fleste regionene har nedgang i basisarbeidsplasser, men noen regioner har greid å få vekst, som f.eks. Øygarden og Sotra, Stavangerregionen, Akershus Vest og Kongsbergregionen.

Storfjord og Nordfjord er de regionene som har tapt mest på nedgangen i basisnæringene, i forhold til andelen av sysselsettingen. Søre Sunnmøre har nesten like mange arbeidsplasser i basisnæringene i 2009 som i 2000. Det er ganske bra, ettersom de fleste har hatt nedgang.

Figur 64: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Kvivsregionen i perioden 2000-2009.

Figur 65: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i basisnæringene og vekst i basisnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i basisnæringene i kommunene

I figur 66 ser vi endringer i basisnæringene i kommunene i Kvivsregionen.

Ulstein er den kommunen i hele landet som har hatt størst vekst i basisnæringene fra 2000 til 2009. Veksten i antall industriarbeidsplasser i Ulstein tilsvarer 21,4 prosent av samlet sysselsetting i kommunen. Samtidig har det vært en vekst i teknologiske tjenester som tilsvarer 2,9 prosent av samlet sysselsetting i Ulstein. Det er egentlig også ganske mye, men i diagrammet ser det lite ut fordi veksten i industriarbeidsplasser er så enorm.

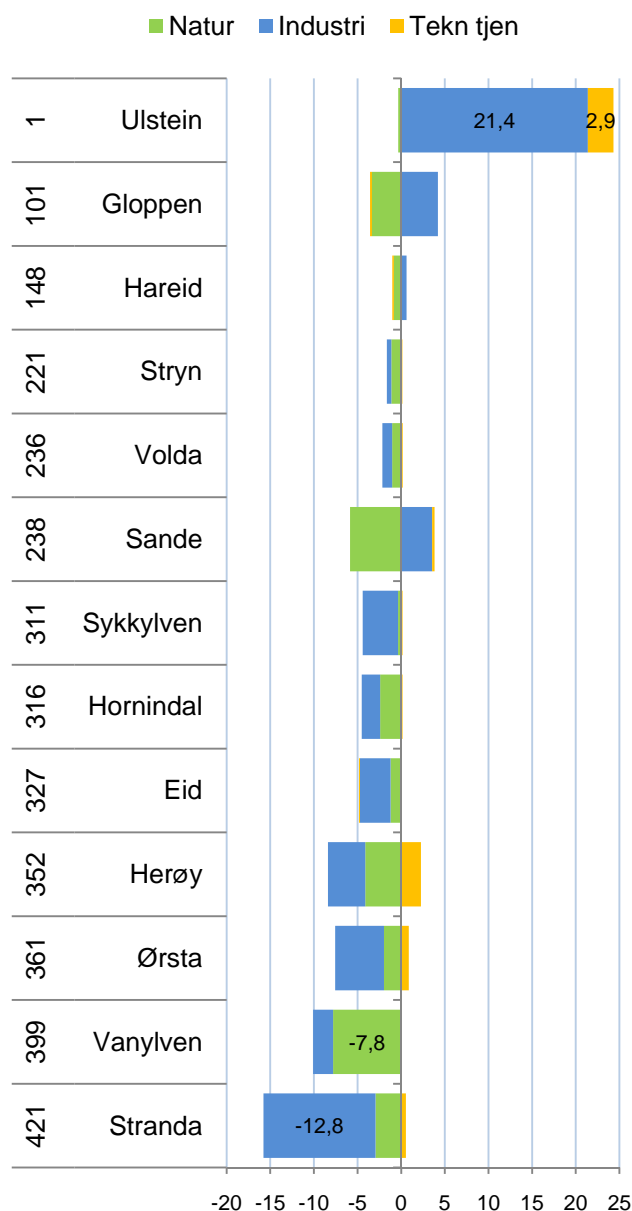
Kommuner som Gloppen, Hareid, Stryn, Volda og Sande er kommuner som i stor grad har greid å holde på sine arbeidsplasser i basisnæringene. Ettersom det har vært nedgang i disse næringene på landsbasis, er det ganske bra.

Mange kommuner i Kvivsregionen har hatt ganske dramatiske fall i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Stranda har mistet industriarbeidsplasser tilsvarende 12,8 prosent av samlet sysselsetting i kommunen etter 2000. Det er mer enn hver åttende sysselsatt i kommunen.

Vanylven har mistet arbeidsplasser i naturbasert virksomhet tilsvarende 7,8 prosent av samlet sysselsetting.

Vi ser at det er ganske dramatiske forskjeller i utviklingen i basisnæringene mellom kommunene i Kvivsregionen. Fra Ulstein med landets sterkeste vekst, til Stranda som er blant de ti kommunene i landet med størst nedgang. Når kommunikasjonene er dårlige, blir kommunene isolerte og sårbare for slike svingninger. Med bedre kommunikasjoner som bedrer pendlingsmulighetene mellom kommunene, kan pendlingen absorbere slike svingninger og hindrer at kommuner fraflyttes eller får rekrutteringsproblemer.

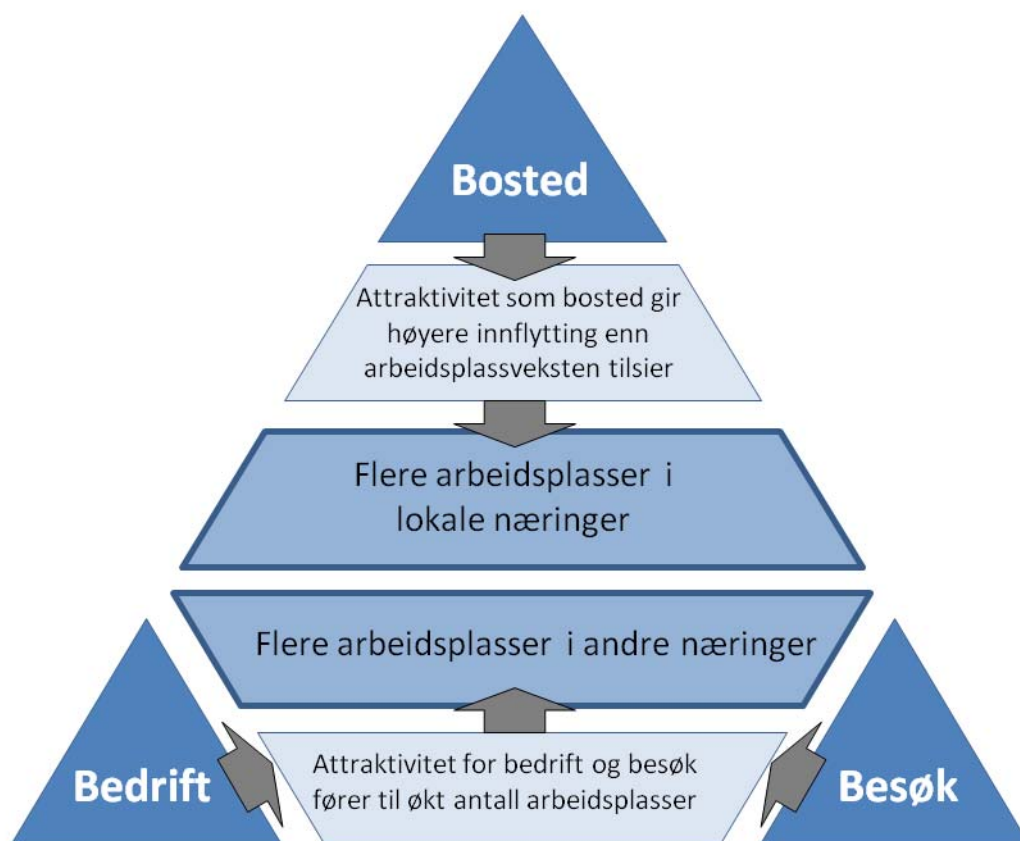
Figur 66 blir en ganske god illustrasjon for betydningen av bedret kommunikasjon i regionen.

Figur 66: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Kvivsregionen. Rangering blant de 430 kommunene er vist til venstre.

4.6 Samlet attraktivitet

Det siste vi skal gjøre er å sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen for å se på den samlede attraktiviteten til et sted. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at de tre attraktivitetsdimensjonene til sammen skal forklare et steds utvikling. Det er summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting som vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Figur 67: Samlet attraktivitet.

Bedrifts- og besøksdimensjonen påvirker arbeidsplassutviklingen. Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten gir positive stimulanser til andre næringer og bransjer, som ulike tjenester, transport og liknende

Steder med høy bostedsattraktivitet får høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Dette øker befolkningsgrunnlaget og fører til vekst i lokale arbeidsplasser, som kommunale tjenester, bygg og anlegg, handel for egen be-

folkning og så videre. Høy bostedsattraktivitet gir seg også utslag i en yngre befolkning som vil gi bedre fødselsbalanse de neste årene.

De tre attraktivitetsdimensjonene bidrar på hver sin måte til veksten på et sted. Steder som har høy attraktivitet for alle de tre dimensjonene vil oppnå vekst.

I resten av dette kapitlet vil vi sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen, for å få et mål på samlet attraktivitet.

Samlet attraktivitet for fylkene

Fylkenes samlede attraktivitet, og hvordan de tre dimensjonene har bidratt til denne er vist i figur 68.

Akershus er det fylket som har høyest samlet attraktivitet av alle fylkene, mens Finnmark har lavest samlet attraktivitet. Akershus er ikke best på noen av enkeltindikatorene, men skårer positivt på alle tre.

Det er bare fem fylker som har fått vekstimpulser fra basisnæringene. Foruten Akershus er dette Sør-Trøndelag, Hordaland, Vest-Agder og Rogaland. Sogn og Fjordane, Telemark og Østfold har den mest negative utviklingen i basisnæringene, men Østfold kommer likevel samlet ut på andreplass på grunn av høyest bostedsattraktivitet.

Østlandsfylkene vinner mye på høy bostedsattraktivitet, mens Nord-Norge og Sogn og Fjordane taper mye. Møre og Romsdal taper også en del på lav bostedsattraktivitet.

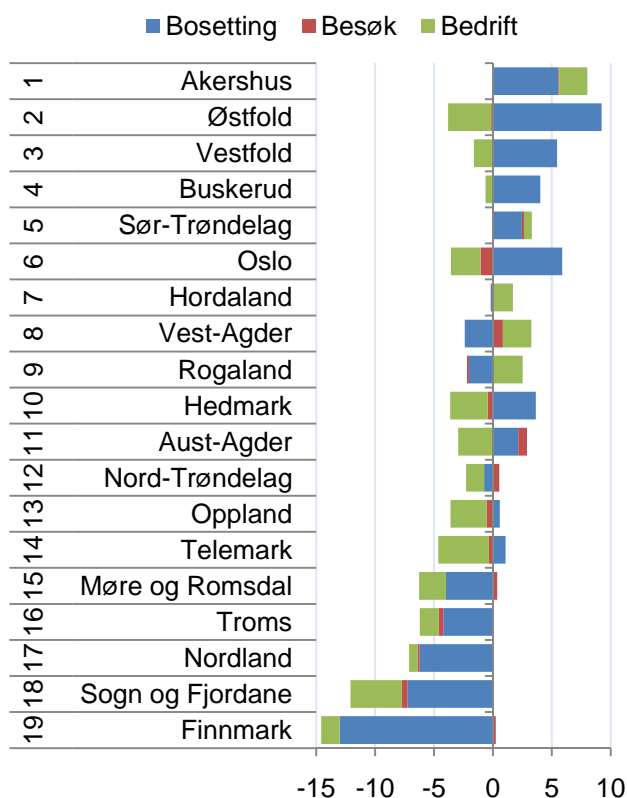
Besøksattraktivitet betyr tilsynelatende mindre for fylkenes utvikling. Her er Agderfylkene vinnere, mens Oslo taper.

Samlet attraktivitet og befolkningsvekst

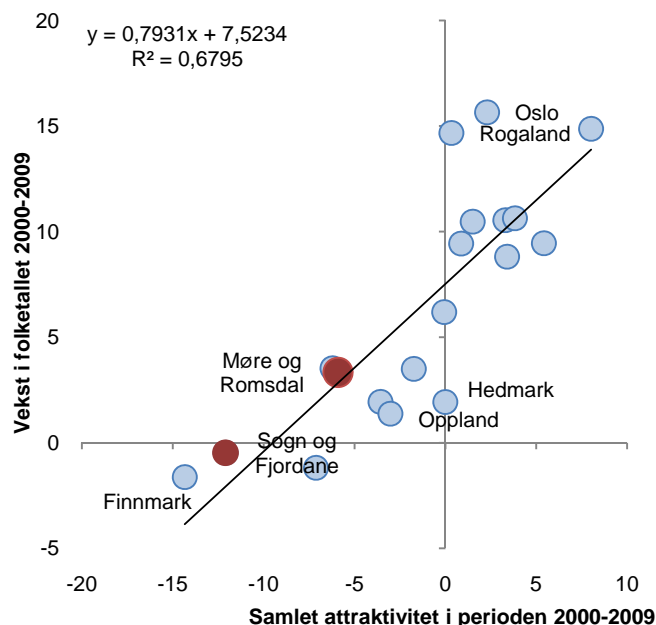
Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og fylkenes befolkningsutvikling de siste ti årene er vist i figur 69. Utviklingen i samlet attraktivitet forklarer nesten 68 prosent av variasjonen mellom fylkenes befolkningsvekst, som vi kan se av R^2 .

Oslo og Rogaland har en høyere vekst enn forventet. De har hatt høy vekst i bransjer som verken er basis- eller besøksnæringer. De største byene har generelt en tendens til å få høyere vekst enn attraktiviteten tilsier, det å være stor ser ut til å generere vekst i seg selv.

Både Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal har litt høyere befolkningsvekst enn samlet attraktivitet tilsier.

Figur 68: Samlet attraktivitet for fylkene for perioden 2000-2009.

Figur 69: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet som vist i figur 66 og befolkningsvekst for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet for regionene

Når vi ser på endringer, vil en region kunne skåre høyt på alle de tre dimensjonene. Slike regioner vil få svært sterk vekst. Det er imidlertid bare noen få regioner i landet som har fått positivt bidrag fra alle de tre attraktivitetsdimensjonene samtidig de siste ti årene.

Vi kan se på vekstimpulsene fra de tre attraktivitetsdimensjonene samlet for regionene på Vestlandet i figur 70.

Regionene med høyest samlet attraktivitet er alle lokalisert rundt de største byene.

Nordfjord og Storfjord har lavest samlet attraktivitet av regionene på Vestlandet. Det er sterk nedgang i basisnæringene som er årsaken til det. Storfjord har lavest samlet attraktivitet av alle regionene i landet etter 2000. Storfjord og Nordfjord har også tapt noe på lav attraktivitet for bosted og besøk, men ikke mer enn mange andre regioner.

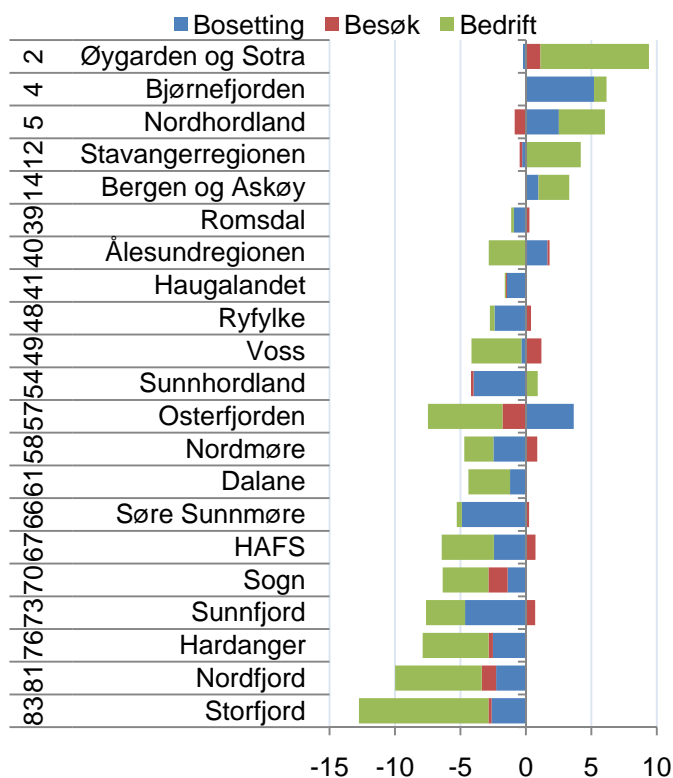
Søre Sunnmøre har hatt lav bostedsattraktivitet og tapt mye på det, men gjort det bedre med hensyn til attraktivitet for bedrift og besøk.

I figur 71 ser vi sammenhengen mellom samlet attraktivitet og folketallsveksten i regionene i Norge i perioden 2000-2009.

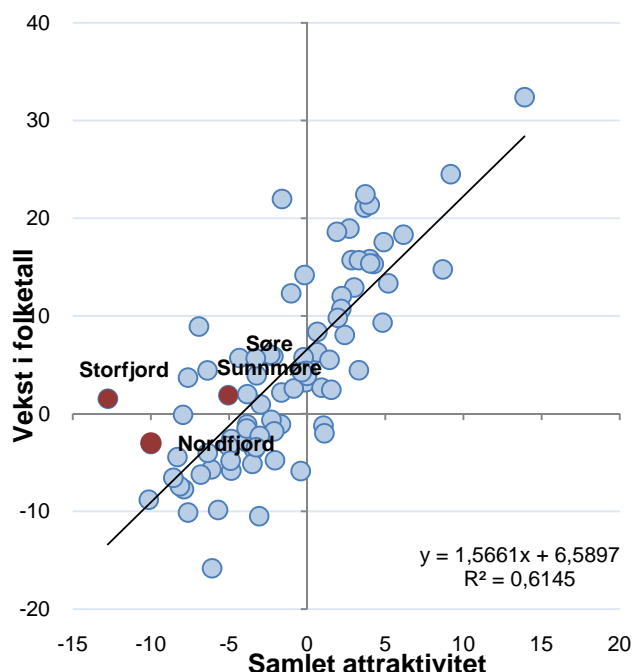
Samlet attraktivitet forklarer nesten 62 prosent av forskjellene i folketallsvekst for regionene.

Storfjord har lavest samlet attraktivitet, men har likevel samlet sett en liten vekst i folketallet. Det kommer av høy innvandring og stort fødselsoverskudd i denne regionen.

Nordfjord og Søre Sunnmøre har begge litt bedre befolkningsutvikling enn samlet attraktivitet tilsier.

Figur 70: Samlet attraktivitet for regionene på Vestlandet for perioden 2000-2009. Rangering mht samlet attraktivitet blant de 83 regionene i landet til venstre.

Figur 71: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i regionene for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet for kommunene

I figur 72 ser vi hvordan kommunene i Kvivsregionen kommer ut når det gjelder samlet attraktivitet de siste ti årene.

Ulstein har hatt en svært spesiell utvikling, med landets sterkeste vekst i basisnæringene, og samtidig hatt vekst i besøksnæringene. Selv om bostedsattraktiviteten trekker ned, har Ulstein samlet sett vært en svært attraktiv kommune. Ulstein er nummer fem i hele landet når det gjelder samlet attraktivitet.

Alle de andre kommunene i Kvivsregionen har vært under middels attraktive samlet sett etter 2000.

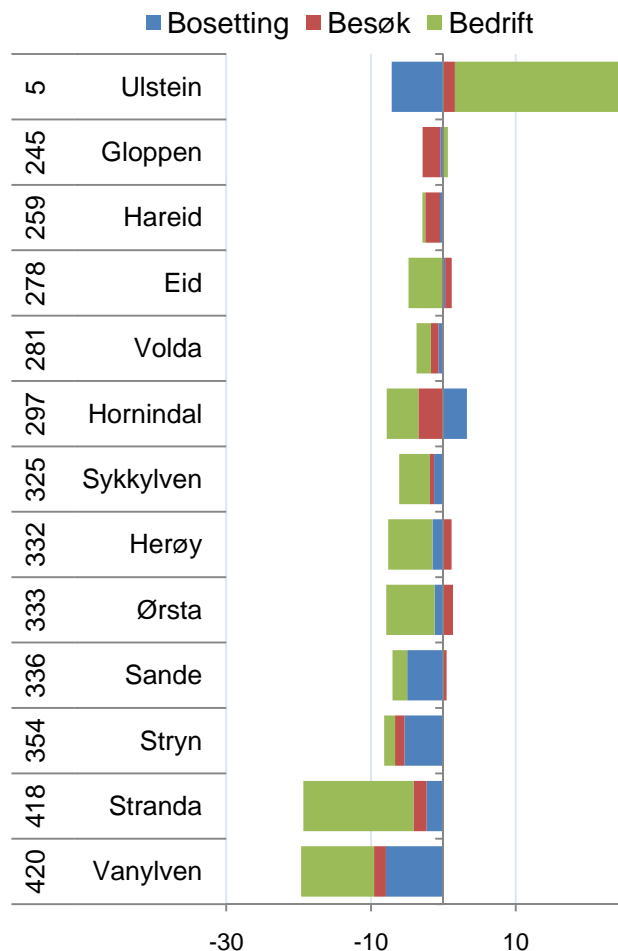
Gloppen, Hareid, Eid, Volda og Hornindal har vært noe under middels attraktive.

De andre kommunene har vært lite attraktive, og har rangeringsnumre fra 325 og svakere. Disse kommunene har alle hatt nedgang i basisnæringene og samtidig hatt lav attraktivitet som bosted.

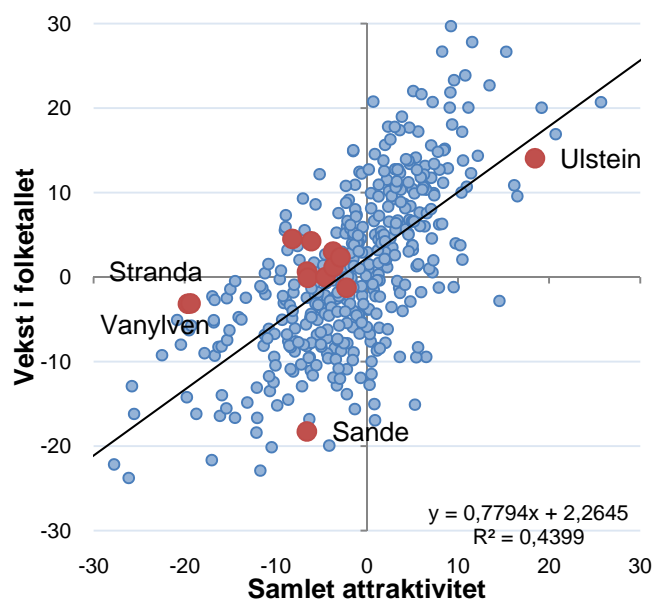
I figur 73 ser vi hvordan sammenhengen mellom befolkningsvekst og samlet attraktivitet er for kommunene i landet. 44 prosent av variasjonen i befolkningsvekst mellom kommunene kan forklares med samlet attraktivitet slik vi måler det.

Her ser vi at Ulstein skiller seg svært mye ut fra de andre kommunene gjennom sin høye attraktivitet. Ulstein har litt lavere befolkningsvekst enn samlet attraktivitet tilsier.

Stranda og Vanylven har lavest samlet attraktivitet, men har litt mindre nedgang enn forventet. Sande har hatt en svært dramatisk befolkningsnedgang, mye høyere enn samlet attraktivitet tilsier. Forklaringen er at det skjedde en grenseregulering mellom Sande og Vanylven i 2002. Dette gjør at befolkningsnedgangen i Sande er sterkt overdrevet, og at Vanylven egentlig har hatt større nedgang.

Figur 72: Samlet attraktivitet i kommunene i Kvivsregionen i perioden 2000-2009. Rangering blant de 430 kommunene i landet er vist til venstre.

Figur 73: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i kommunene for perioden 2000-2009.

ⁱ Alle tallene som er brukt i kapitlet om befolkning og arbeidsplasser er hentet fra SSB, enten fra statistikkbanken på internett, eller fra spesialkjøringer som Telemarksforskning har fått utført av SSB.

ⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarksforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.